

KURUMSAL MANTIKLARIN KAFESİ: TÜRK SOSYAL GÜVENLİK ALANI ÖRNEĞİ

Mustafa ÖZSEVEN*

ÖZ

Bu çalışma, kurumsal tözlerin Türk sosyal güvenlik alanında hayata geçirilen uygulamaların şekillenmesinde nasıl bir rol oynadığını açıklamayı amaçlamaktadır. Çalışmada, özellikle, uygulamaların gelişim dinamiklerine odaklanılarak uygulamaların refah tözüne göre mi, yoksa devletçi ve piyasa kurumsal mantıklarına göre mi şekillendiği merak edilmektedir. Yapılan doküman incelemeleri ve kodlamalar Türk sosyal güvenlik alanının 'refah' tözü ve bu töze bağlı olarak yaratılan 'sosyal devlet' tözüne göre şekillendiğine işaret etmektedir. Araştırma bulguları refah ve sosyal devlet tözlerinin devletçi ve piyasa mantıklarının gelişimini de sınırlandırdığını göstermektedir.

Anahtar sözcükler: *Kurumsal tözler, kurumsal mantıklar, Türk sosyal güvenlik alanı, kurumsal değişim*

THE LATTICE OF INSTITUTIONAL LOGICS: THE CASE OF TURKISH SOCIAL SECURITY FIELD

ABSTRACT

This study aims to find out how the institutional substances have took role in the formation of practices which have been implemented in Turkish social security field. In this study, especially, have practices been shaped relative to the welfare substance or state and market institutional logics is searched by focusing on the development dynamics of practices. Document reviews and codings indicate that Turkish social security field has been shaped with respect to the welfare substance, and also social state substance which has been created based on the welfare substance. Research findings show that welfare and social state substances have limited the development of state and market institutional logics.

Keywords: *Institutional substances, institutional logics, Turkish social security field, institutional change*

*Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finans Bölümü, Adana, E-posta: mozseven@adanabtu.edu.tr

Kurumsal Mantıkların Kafesi: Türk Sosyal Güvenlik Alanı Örneği

GİRİŞ

Yeni kurumsal kuram yazınının uygulamaların makro kurumsal yapılara göre şekillendiğini ve hâkim yapının alanın sürükleyicisi olduğunu iddia eden kurumsal mantık çalışmalarına doğru evrilmesiyle (DiMaggio ve Powell, 1983; Friedland ve Alford, 1991; Thornton ve Ocasio, 1999; Thornton, 2001, 2002; Tolbert ve Zucker, 1983; Tushman ve Anderson, 1986), kimlik, örgütsel form ve uygulamalar ile kurumsal mantıklar arasındaki ilişkiye ışık tutan çalışmaların yapıldığı görülmüştür (Lok, 2010; Lounsbury, 2007; Pache ve Santos, 2013; York, Hargrave ve Pacheco, 2016). Bu çalışmalarda, bu olguların kurumsal mantıklara özgü materyal pratik ve sembollere göre şekillendiği gösterilmekte (Lok, 2010; Lounsbury, 2007); ne var ki alana özgü özelliklere (Bourdieu ve Wacquant, 2014), ve nesnelere (Friedland, 2009a) fazla rol yüklenmemektedir. Öte yandan bazı çalışmalarda da alanın şekillenmesinde alana özgü bu özelliklerin ve tözlerin öznelere birlikte kurumsal mantıkları ortaya çıkardıkları iddia edilmekte (Friedland, 2009a, 2009b; Friedland, Mohr, Roose ve Gardinali, 2014; Mische ve Pattison, 2000; Mohr ve DuQuenne, 1997), ve böylece alanın uygulama, özne ve töz üçlemesiyle belirli bir yöne doğru evrildiğine vurgu yapılarak uygulamanın kurumsal mantığı tanımlanmaktadır (Friedland, 2009a, 2009b; Friedland vd., 2014). Birbirlerinden bu şekilde ayrılan farklı iki görüş neticesinde akıllara şu soru gelmektedir: Belirli bir kurumsal alanın göstergesi niteliğindeki uygulamalar hangi dinamiklere göre evrilmektedir? Bu sorudan hareketle, bu çalışmada, Türk sosyal güvenlik alanında hayata geçirilen uygulamaların evrilmesi incelenerek tözler ve kurumsal mantıklar arasındaki ilişkiye ışık tutulmak istenmektedir.

Çalışanların ve koruma kapsamındaki bireylerin sosyal güvenlik kapsamına alınması amacıyla gelişim gösteren Türk sosyal güvenlik alanının (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT), 1968: 60); zaman içerisinde sürdürülebilirlik bağlamında şekillendiği görülmektedir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT), 1984: 153-154; T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), 1989: 304-305). Türk sosyal güvenlik alanında bu niyetler doğrultusunda çıkarılan yasal düzenlemeler alanı sürüklediği izlenimi uyandıran devletçi (Gökoğlu, 2012), ve piyasa kurumsal düzenlerinin hakimiyet alanlarında da değişimler yaratmıştır (Örnek için bkz. 7.5.1986 kabul tarihli ve 3284 sayılı Kanun (RG, 1986b); 24.12.1985 kabul tarihli ve 3246 sayılı 17.7.1964 Tarihli ve 506 Sayılı

Mustafa Özseven

Sosyal Sigortalar Kanununa Ek ve Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Kanun (RG, 1986a) ile 31/5/2006 kabul tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (RG, 2006c)). Çıkarılan bu yasal düzenlemeler tözler ve kurumsal mantıklar arasındaki ilişkiye işaret etmektedir.

Tözler ve kurumsal mantıklar arasındaki ilişkiye odaklanılan bu çalışmanın bir sonraki kısmında kurumsal tözler, kurumsal mantık, iktisadi kurumsal mantığa ilişkin kuramsal bilgiler yer almaktadır. Devamında Türk sosyal güvenlik sistemine dair açıklayıcı bilgiler sunulmaktadır. Bunu, araştırma verilerinin toplanması, incelenmesi ve analiz edilmesine ilişkin bilgiler takip etmektedir. Araştırmada son olarak bulgular raporlanmakta ve sonuçlar özetlenmektedir.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Hegel'e göre (2015: 22, 26): belirli bir uzamda ortaya çıkan uygulamalar (eylemler) orada 'O'lanın "*edimselleşmesiyle*" gelişen görüngüden başka bir şey değildir. Bu görüngünün özünde yer alan 'O', Aristoteles'çe (2016: 164) tanımlanan, her şeyden bağımsız ve 'bir' olarak kendince var olan 'töz'dür'. Heidegger (2011: 95) ve Woolhouse'ca (1993: 31) tanımlandığı şekliyle 'töz', "*...uzamdaki varlığı başka bir 'şey'e bağlı olmayan bağımsız varoluşlardır...*" Orada O'lanın mevcudiyetinin bağımsızlığı ve tekliği, İbn Sinâ'nın (2014: 73-76) 'Cevher' kavramını akıllara getirmektedir. Zira İbn Sinâ'ya göre 'Cevher' (2014: 73); belirli bir mahalde görülen varlıkların esası olmakta ve bu esas, o mahalde 'gelişenin' çekirdeğini oluşturmaktadır. Descartes de (2015: 97), "*Felsefenin İlkeleri*" eserinde, insan bilgisinin ilkeleri bölümü altında yer verdiği 51. İlkede tözü: "*....ancak*

¹ Y. Gurur SEV, Aristoteles'in (2016: 7-8) 'Metafizik' eserinde 'çevirenin önsözü' kısmında yer verdiği dipnot 3'te, Aristoteles'in kullandığı 'Ousia' kavramının Türkçedeki karşılığının 'töz' veya 'cevher' şeklinde nitelendirilmesinin kavramın sadece 'taşıyıcı' anlamına karşılık geleceğini ve bu nedenle de tüm anlamlarını ifade etmeyeceğini belirtmiştir. Lakin Descartes (2015), Hegel (2015), ve Heidegger'in (2011) eserlerinde de Aristoteles'in de açıklamaya çalıştığı 'Ousia' kavramına benzerlik gösteren "kendinde olan-şey" kavramının töz olarak adlandırılmasından ve bu çalışmanın konusu bağlamında ve Friedland vd.'ne de atıfla (2014: 338) 'nesne'ye karşılık gelmesinden hareketle, 'töz' kelimesiyle Aristoteles'in 'Ousia' kavramının çağrıştırıldığını burada ifade etmek gerekir.

Kurumsal Mantıkların Kafesi: Türk Sosyal Güvenlik Alanı Örneği

kendisine gereksenen..." şey şeklinde tanımlamıştır. Buradan hareketle vermiş olduğu töz örneği, varlığı hiçbir şeye bağımlı olmayan Tanrının ta kendisidir (Descartes, 2015: 97). Özetle varlık bilimsel anlayışa göre töz; var oluşları herhangi bir nesneye bağımlı olmayan mutlak varlıklardır (Aristoteles, 2016; Descartes, 2015; İbn Sinâ, 2014). Yalnız, Heidegger'in de (2011: 93) dikkat çektiği gibi tözlerin bu şekildeki tanımlanmalarından onların sadece 'orada kendiliklerinden olan varlıklar' olarak anlaşılması gerektiğini Descartes'in (2015: 97) yaratılmış tözlerinden anlayabilmek mümkündür. Zira Heidegger (2011: 93), "...*tözün kendinde nasıl kavranabileceği...*" sorusunu sorarak bir şekliyle de Hegel'i (2015: 22) destekler nitelikte 'yüklemler'in tözlerin uzamda fark edilmesinde önemli bir role sahip olduğunu ifade etmiştir. Öyle ki Hegel (2015: 22, 26, 29, 64-65) öznenin eylemiyle "*görüngünün*" belireceğini ve böylece tözlerin de bu görüngülerde varlıklarını hissettireceklerini ifade etmektedir. Tözlerin görüngülerdeki bu var oluşları, bir yanıyla, eylemlerle ortaya çıkan uygulamaların belirli bir örüntü halinde belireceğinin değinildiği kurumsal mantıklara işaret ederken (Friedland, 2009a, 2009b); öte yandan da alana özgü gerçeklerin yani 'esasların' alandaki uygulamalara yansıdığını ve bu şekilde alan mantığının geliştiğini akıllara getirmektedir (Bourdieu ve Wacquant, 2014: 93). Yalnız burada Bourdieu'nun ifade ettiği alan mantığı (Bourdieu ve Wacquant, 2014), ile Friedland ve Alford'un (1991) tanımladığı kurumsal mantıkların ve bu mantıklara esas teşkil eden tözlerin kısmen ayrıştığını ifade etmek gerekir. Bourdieu'nun alan mantığında, her alan kendilerine içkin gerçeklere sahiptirler ve alandaki özne ve uygulama da bu içkinliğin bir yansımasıdır (Bourdieu ve Wacquant, 2014: 93). Friedland ve Alford da (1991: 248) kurumsal mantık köklerinin toplumsal seviyede etkili kurumlara uzandığını iddia etmektedir. Nitekim, Friedland (2009a, 2009b) ve Friedland vd.'nce (2014), yapılan çalışmalarda da bu mantıkların töz, özne ve uygulamanın etkileşimiyle geliştiği ortaya konulmuştur. Bu ifadelerden tözlerin, başlı başına orada O'lan ve toplumsal seviyede görülen kurumların içinde yer alan esaslar olabileceği gibi, belirli bir alana özgü olarak da kurumlaşabildiği anlaşılmaktadır (Friedland, 2009a). Örneğin 'çıkar' tözü, piyasa mekanizmasında şahsi menfaatin her şeyden üstün tutulacağını ve buna paralel şekilde uygulamaların gelişeceğini işaret eden bir kurum tözüdür (Bourdieu ve Wacquant, 2014: 107). Öte yandan, sağlık alanında, sağlık tözünün uygulamalara etkisi de alan mantığına içkin kurumsal töze örnek olarak verilebilir (Özseven, 2017). Bu minvalde, kurumsal tözler, belirli bir

Mustafa Özseven

kuruma kaynaklık edebilir ya da etmeyebilir veya bir alanın özgünlüğünü yansıtabilir veya yansıtmayabilir; ama belirgin bir şey var ki, o da kurumsal tözlerin belirli bir örüntü halinde ortaya çıkan mantığın oluşumuna esas teşkil ettikleridir (Friedland vd., 2014: 337-338). Bu şekilde, eyleyen (aktör), kurumlaşmış tözleri kimliğiyle harmanlar ve bunun sonucunda da kurumsal alanda Friedland'ın işaret ettiği (2009b: 905-906) 'uygulamanın kurumsal mantığını' ortaya çıkartır. Özetle, Friedland (2009b: 905-906), özne ve nesnenin eylemde içkin (immanent) bir şekilde yer aldığını ve bu şekilde eylemlerin ortaya çıktığını ifade etmiştir. Bu şekilde, töz, özne ve uygulama arasında bir üçlemenin (troika), her iki olgu arasında da bir ikiliğin (duality) var olduğu Friedland vd.'nce (2014: 337-338) gösterilmiştir. Bu olgular arasındaki ikilik; Mohr ve White'a göre (2008: 490): "...varlığı bir diğerine bağımlı olan iki sosyal fenomen arasındaki ilişkidir..." Örneğin, Mohr ve DuQuenne (1997: 309, 345), New York Şehrinde 1888 ile 1917 yılları arasında yoksullara yapılan yardım uygulama türleri ile yoksulluk dereceleri arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada yardım uygulamalarının belirli bir örüntü izleyerek geliştiğini ve uygulamaların bir kültür etrafında şekillendiğini göstermişlerdir. Mische ve Pattison da (2000), Brezilyadaki sivil projelerin gelişiminde sosyal örgütlerin eylemleri ve bunların geliştirdikleri kümeler arasındaki ilişkiyi irdelemişlerdir. Buradan çıkan sonuç, örgütler, projeler ve olaylar arasında yapısal bir ilişkinin olduğudur (Mische ve Pattison, 2000: 179-180). Bu minvalde, uygulamaların belirli bir yapıdan etkilenerek geliştiği veya uygulamaların belirli bir sosyal yapıya işaret ettiği anlaşılmaktadır (Mohr, 2000: 65; Mohr ve DuQuenne, 1997: 345).

Peki, bireyin temel ve sosyal ihtiyaçların karşılanabilmesinde devlet aygıtı (Bourdieu, 2015) ile piyasa mekanizmasıyla şekillenen uygulamalar, 'sosyal güvenlik' olgusu altında nasıl neşet etmektedir? Bir başka ifadeyle, uygulamaların neşet etmesiyle tezahür eden kurumsal mantıklar ile tözler arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır? Burada ifade etmek gerekir ki, 'refah' kavramının sosyal güvenlik uygulamalarının ortaya çıkmasında etkili olduğu görülmektedir (Topak, 2012). Türk Dil Kurumuna göre 'Refah'; manası "*bolluk, rahatlık ve varlık içinde yaşama*" olan 'gönenc' kelimesiyle eşanlamlıdır (tdk.gov.tr, 2017a; tdk.gov.tr, 2017b). Bu tanımlama ve yazındaki çalışmalardan (Hage ve Hanneman, 1977; Logue, 1979; Skocpol, 2008: 114-115), refah tözünün oradalığı (Heidegger, 2011: 139), fark edilmektedir. Bu şekilde refah tözü, devlet ve piyasacı aktörlerin eylemlerinde

Kurumsal Mantıkların Kafesi: Türk Sosyal Güvenlik Alanı Örneği

etkili olurken, tözsellik Aristoteles'in deyimiyle (2016: 161-162, 195-196) bir meydana getirilen olur. Bu meydana getiriliş, uygulamayı hayata geçiren veya uygulamanın 'bu şekilde' olacağını savunan refah devletidir (Hage ve Hanneman, 1977; Logue, 1979; Skocpol, 2008: 114-115; Topak, 2012). Refah devleti bir yandan serbest piyasa ekonomisinin devamlılığı için gerekli olan insan gücünün yeniden üretimini sağlayabilmek için devletin serbest ekonomi faaliyetleri sonucunda elde ettiği gelirleri tekrar vatandaşlarına aktardığı devlet türüdür (Logue, 1979; Quadagno, 1984; Skocpol, 2008: Skocpol ve Amenta, 1986: 134-135; Topak, 2012: 27). Bu tanımdan, devlet aygıtı ile piyasa mekanizmasının karşılıklı ilişki içerisinde bireyin refahını koruyabilmek adına uygulamaları şekillendirdiği anlaşılabilir.

Thornton vd.'ne göre (2012: 73) devletçi ve piyasa kurumsal mantıkları, kurumsal alanlara materyal pratikleri, değerleri, normları, kuralları ve sembolleriyile yön veren makro kurumsal yapılardır. Devletçi kurumsal mantığında, uygulamalar kamu hizmeti olarak görülür ve devlet aygıtı kendisine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin menfaatini gözetir (bkz. Tablo 1; Thornton vd., 2012: 73). Piyasa kurumsal mantığında ise, uygulamanın esasında bireyin şahsi menfaati yer alır ve bu çıkarların etrafında gelişen uygulamaların şekillenmesinde hissedarlar etkin olur (bkz. Tablo 1; Thornton vd., 2012: 73). Öte yandan kurumsal alanların uygulamalarını şekillendiren bir diğer kurumsal yapılar da iktisadi mantıklardır (Bourdieu ve Wacquant, 2014: 109). Buna göre, kurumsal alanların işleyişinde kâr etme amacı güdülür mü yoksa güdülmaz mi, iktisadi teşebbüs alanlarında üretim devlet tarafından mı yoksa özel şahıslarca mı yapılır soruları iktisadi mantığın tanımına ve bu sorulara verilecek cevaplar da iktisadi mantığın türüne işaret eder (Bayliss, 2013; Bourdieu ve Wacquant, 2014: 109; Kung ve Bai, 2011; Wickham, 2008: 5-6). Buna göre, devletçi iktisadi mantıkta devlet, iktisadi faaliyetlerin yerine getirilmesinde ön plana çıkar (Boratav, 2006). Zira devlet sadece kural koyan değil aynı zamanda da iktisadi aktör rolünü üstlenerek üretim aşamasında da etkili olur ve bu haliyle de kurumsal alanlar devletçi norm ve kurallara göre şekil alır (Bayliss, 2013: 546, 547; Boratav, 2006). Piyasacı iktisadi mantıkta ise, iktisadi kazanç olarak görülen kurumsal alanların işleyişi, her biri şahsi menfaatlerini gözetten bireylere terk edilir ve bu şekilde uygulamalar, serbest piyasalarda iktisadi kazanç ve fayda elde edebilme amacı güden bireyler arasındaki mübadele sürecinde gelişen kural ve işleyişlere göre şekillenir (Kızılkaya, 2007: 151; Polanyi, 2014: 196-215; Wickham, 2008). Bu şekilde, Tablo 1'de, devletçi ve

Mustafa Özseven

piyasa kurumsal mantıkları ile devletçi ve piyasa iktisadi mantıklarının belirli ölçütler özelinde karşılaştırılması görülebilir.

Tablo 1: Kurumsal ve İktisadi Mantıkların Karşılaştırılması (Devletçi ve Piyasa)

<i>Ölçüt*</i>	Kurumsal Mantık**		<i>Ölçüt</i>	İktisadi Mantık***	
	Devletçi	Piyasa		Devletçi	Piyasa
<i>Yatırımın Mantığı</i>	Kamu refahı	Çıkar	<i>Kurumsal Alanlara Yaklaşım</i>	Ülkenin refahı için üretim yapma veya hizmet sunma sahası	Kâr fırsatı sunan girişim sahası
<i>Otorite Kaynağı</i>	Bürokrasi	Hissedar	<i>Karar Verici</i>	Bürokrasi	Piyasa kuralları
<i>Odak</i>	Çıkar gruplarının konumu	Pazardaki konum	<i>Eylemin Odağı</i>	Devletin ve milletin bekası	Bireyin şahsi menfaatleri
<i>Mesruiyet Kaynağı</i>	Herkesin katılımı	Hisse	<i>Eyleyenin Dayanağı</i>	Vatandaşın refahını çoğaltmak	Şahsi çıkarı çoğaltmak
<i>Kimlik Kökeni</i>	Sosyal sınıflar	Kimliksiz	<i>Eyleyenin Kimliği</i>	Kamusal	Özel girişimci
<i>Misyon Kökeni</i>	Kamusal fayda	Kâr etme	<i>Eyleyenin Görevi</i>	Kamu hizmeti sunma	Özel girişimciye kâr ettirme
<i>Sahiplik Kökeni</i>	Kamu	Birey	<i>Üretim Faktörlerinin Hâkimi</i>	Devlet	Özel girişimci

*: Bu ölçüt türleri Pache ve Santos (2013: 983) ve Thornton ve Ocasio'nun (2008: 128-129) çalışmalarından alıntılanmıştır.

** : Bu ölçütlerin tanımlanmasında Kernaghan (2000) ve Thornton vd.'nin (2012: 73) çalışmasından yararlanılmıştır.

***: Bu ölçütlerin tanımlanmasında Bayliss (2013: 548, 549, 555), Boratav (2006), Kızılkaya (2007: 151, 156), Kung ve Bai (2011), Polanyi (2014: 196-215), Pyle (2006) ve Wickham'ın (2008: 5, 6) çalışmalarından yararlanılmıştır.

Tablo 1'de de görüldüğü gibi, iktisadi mantık daha çok üretim faktörleri ve bu üretimden doğacak değerlere kimin hükmedeceğiyle alakalı iken, kurumsal mantıklar ise, kurumsal alanların şekillenişinde etkili kültürel unsurlarla ilişkiseldir (Bourdieu ve Wacquant, 2014: 109; Friedland ve Alford,

Kurumsal Mantıkların Kafesi: Türk Sosyal Güvenlik Alanı Örneği

1991; Kung ve Bai, 2011; Thornton ve Ocasio, 1999; Wickham, 2008: 5-6). Ancak kurumsal mantıkların alanların şekillenişinde iktisadi mantıklara göre daha fazla ön plana çıktığı düşünülebilir (bkz. Thornton vd., 2012). Öyle ki kurumsal mantık perspektifine göre, özellikle de Thornton'ların kati bir şekilde savunucusu oldukları anlayış çerçevesinde, kurumsal alanda etkili olacak iktisadi mantığın, o alandaki hâkim kurumsal mantığa paralel şekilleneceği beklenebilir (Thornton vd., 2012). Zira kurumsal mantık perspektifine göre alanın kaderi kurumsal mantık tarafından önceden çizilir (Thornton vd., 2012). Buradan, iktisadi mantıkların kurumsal alanlara yansımalarının, o alandaki hâkim kurumsal mantığa göre gerçekleşeceği ve böylece uygulamanın, kurumsal mantığın etkisi altında kalarak biçimleneceği fikri belirir. Örneğin, bu perspektife göre, devletçi kurumsal mantığın egemen olduğu bir kurumsal alanda, hükümet programının iktisadi mantığı ne tür bir mantık olursa olsun uygulamanın mantığı da devletçi olmalıdır. Peki, kurumsal tözler bu ilişkiye etki ederek, kurumsal mantıkların bu hâkimiyetinde belirleyici olabilirler mi? Bu minvalde, uygulamaların gelişiminde, töz, özne ve uygulama arasındaki ilişkinin aydınlatılması, uygulamaların hangi dinamiklere göre şekillendiğine ışık tutabilir. Öyle ki Türk sosyal güvenlik alanında çıkarılan uygulamaların da belirli tözlere göre şekillendiğine dair işaretler bulunmaktadır.

TÜRK SOSYAL GÜVENLİK ALANI

Temelleri Osmanlı İmparatorluğuna uzanan, gelişimi Cumhuriyetin ilan edilmesiyle hızlanan lakin 1960 sonrasındaki iktisadi gelişmeye paralel şekilde daha farklı bir görünüm kazanan Türk sosyal güvenlik alanının (Gökoğlu, 2012; Topak, 2012: 179, 193), çalışanların bağlı oldukları kurumlar temelinde, üç farklı türde geliştiği görülmektedir. Bu kurumlar, kamu çalışanları için Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı (bkz. 8/6/1949 kabul tarihli ve 5434 sayılı Kanun (Resmi Gazete (RG), 1949)), özel bir girişimciye bir akde bağlı şekilde çalışanlar için Sosyal Sigortalar Kurumu (bkz. 17.7.1964 kabul tarihli ve 506 sayılı Kanun (RG, 1964a)), ve Esnaf, sanatkâr ve diğer bağımsız çalışanlar için de Bağ-Kur'dur (bkz. 2/9/1971 kabul tarihli ve 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu (RG, 1971)). İlerleyen dönemde 16/5/2006 kabul tarihli ve 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunuyla bu üç kurum Sosyal Güvenlik Kurumuna bağlanarak tek çatı altında toplanmıştır (RG, 2006b).

Mustafa Özseven

Sosyal güvenliğin anayasal zeminde kendisine yer bulan ve bu şekilde vatandaşlara sağlanan bir hak olduğu görülmektedir (Gökoğlu, 2012: 66). Nitekim Türkiye Cumhuriyeti devleti vatandaşlarına sağlanan sosyal güvenlik hakkı 1961 Anayasasının 48. Maddesinde şu şekilde yer bulmuştur (Resmi Gazete, 1961): "*Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilatı kurmak ve kurdurmak Devletin ödevlerindedir.*" 1982 Anayasasının 60. Maddesinde de "*Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir... Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.*" hükümlerine yer verilmiş ve vatandaşların sosyal güvenceye sahip olabilmelerinde devlete önemli roller yüklenmiştir (Resmi Gazete, 1982).

Ne var ki Türk sosyal güvenlik sisteminin yapısını oluşturan yasal düzenlemelerin zaman içerisinde değiştiği görülmektedir. Bu değişimin özellikle de emekli, dul ve yetim ile malullük aylıklarını alabilme şartlarını düzenleyen kanun hükümlerinde meydana geldiği görülmektedir. Bu değişimlerde dikkat çeken nokta; yasal düzenlemelerle şartların kimi zaman yumuşatılması kimi zaman da katılaştırılması veya hak kapsamının daraltılması veya genişletilmesidir.

Örneğin 8/6/1949 kabul tarihli 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 39. Maddesiyle emekli sandığına bağlı çalışanlarda emekli olabilmede 30 yıl fiili hizmet süresi aranırken (RG, 1949), 9/7/1953 kabul tarihli ve 6122 sayılı Kanununun 1. Maddesiyle fiili hizmet süresi 25 yıla indirilmiş ve herhangi bir yaş şartının da aranmaması kararlaştırılmıştır (RG, 1953). Ancak 1980'li yıllara gelindiğinde yaş şartı ile ilgili değişimler baş göstermiştir. Nitekim 7.5.1986 kabul tarihli ve 3284 sayılı Kanununun 18. Maddesiyle kadın iştirakçiler için 20 yıl fiili çalışma ve 50 yaşını doldurma, erkek iştirakçilerde ise, 25 yıl fiili çalışma ve 55 yaşını doldurma şartı hüküm altına alınırken; aynı maddeyle 1 Ocak 1990 tarihinden geçerli olmak üzere yaş şartının kadınlarda 55'e, erkeklerde de 60'a yükseltilmesi kararlaştırılmıştır (RG, 1986b). Ancak 20.2.1992 kabul tarihli ve 3774 sayılı Kanun ile yaş şartı aranmaksızın kadınlarda 20, erkeklerde ise, 25 yıl fiili hizmet süresinin doldurulması halinde emekli olabilmenin önü açılmıştır (RG, 1992). 25.8.1999 kabul tarihli ve 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanununun 23. Maddesi ile de hem yaş şartı tekrar getirilmiş (kadınlarda 58'e, erkeklerde de 60'a) hem de kadınların fiili hizmet süreleri 25 yıla çıkarılmıştır (RG, 1999). 17/4/2008 kabul tarihli ve 5754 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde

Kurumsal Mantıkların Kafesi: Türk Sosyal Güvenlik Alanı Örneği

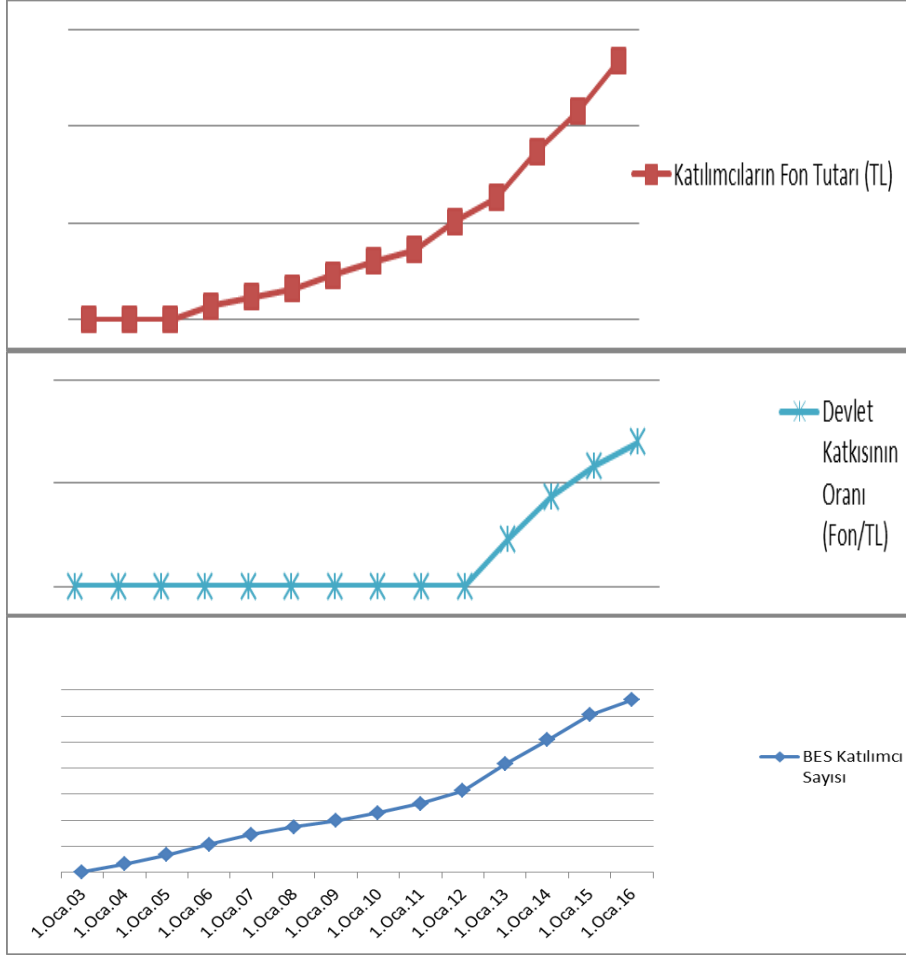
Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 16. Maddesiyle de 2036 yılından sonra kademeli olarak 65 yaşına kadar artacak şekilde 2036 yılından önce emekli olacak kadınlarda emekli olabilme yaşı 58'e, erkeklerde de 60'a, prim ödeme gün sayısı da 9000'e yükseltilmiştir (Bunun yanında özel bir işverene hizmet akdiyle bağlı çalışanlarda prim ödeme gün sayısı 7200 gün olarak belirlenmiştir) (RG, 2008). Benzer değişimler, Sosyal Sigortalar ve Bağ-Kur'lu çalışanların tabi oldukları yasal düzenlemelerde de görülmüştür.

Emeklilik uygulamalarında 2000 yılından sonra dikkat çeken bir diğer gelişme de 28.3.2001 kabul tarihli ve 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunuyla Bireysel Emeklilik Sisteminin kurulmasıdır (RG, 2001). Sistemin kurulma gerekçesi tasarruf oranının artırılması ve kayıt dışılığın azaltılarak kamu mali gelir seviyesinin yükseltilmesidir (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 2001: 2, 3, 4). Sistemin gelişimini sağlayabilmek amacıyla ilk önce devlet teşviki sağlanırken (bkz. 13/6/2012 kabul tarihli ve 6327 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 29. Maddesi (RG, 2012)), sonrasında 31/5/2006 kabul tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 4. Maddesinin (a) ve (c) fıkralarına tabi olanların zorunlu katılımları esas tutulmuştur (bkz. 10/8/2016 kabul tarihli ve 6740 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (RG, 2016)). Sisteme katılımların Şekil 1'de de görüldüğü gibi, 2012 yılından itibaren önceki yıllara göre hızlandığı görülmektedir. 2012 sonrası sisteme katılımlarda yaşanan bu artışın devlet destekli özel emeklilik sisteminden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Türk sosyal güvenlik sisteminde evrilen bir diğer uygulama türü de çalışanların vefatları halinde dul ve yetimlerine hangi şartlarda aylık bağlanacağıdır. Yasal düzenlemelerdeki değişimlere bakıldığında bazı dönemlerde sigortalı çalışma süreleri arttırılmış (Örn. 24.7.2003 kabul tarihli ve 4956 sayılı Kanununun 21. Maddesi (RG, 2003)), veya yaş sınırı yükseltilmiş (Örn. 25.8.1999 kabul tarihli ve 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanununun 56. Maddesinin C) fıkrasının 6. Bendi (RG, 1999)), bazı düzenlemelerle de prim ödeme gün sınırı düşürülmüştür (Örn. 23/10/1969 kabul tarihli ve 1186 sayılı 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanununun 10. Maddesi (RG, 1969)). Bu değişimler bazı uygulamalarda devletçi kurumsal mantığın bazı

Mustafa Özseven

uygulamalarda da piyasa kurumsal mantığının daha fazla yer bulmasına sebebiyet vermiştir.

Şekil 1: Bireysel Emeklilik Sisteminin Gelişimi (2003-2016)

Kaynak: (egm.org.tr, 2017)

Emekli olabilme ve dul ve yetim aylığı alabilme şartlarındaki değişimlere benzer şekilde dul ve yetim aylıklarının hangi nispetlerde dağıtılacağını belirleyen yasal düzenlemelerde de zamanla değişimler yaşanmıştır. Diğer uygulama türlerinde görülen hak elde etme şartlarındaki yumuşama veya katılaşma ile hak kapsamının daraltılması veya genişletilmesi

Kurumsal Mantıkların Kafesi: Türk Sosyal Güvenlik Alanı Örneği

bu uygulama türünde de görülmüştür. Örneğin, önce Bağ-Kur'lu bir iştirakçinin vefatı halinde dul karısına aylığın %50'si nispetinde, çocuk bulunmaması halinde bu oranın %70'e çıkartılacağı hükmü getirilmiş (bkz. 2/9/1971 kabul tarihli ve 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun 45. Maddesi (RG, 1971)) sonrasında çocuğu bulunmayan dul eşe bağlanacak aylık oranının %75'e yükseltileceği hükmü yasalaşmıştır (bkz. 19/4/1979 kabul tarihli ve 2229 sayılı Kanununun 20. Maddesi (RG, 1979)).

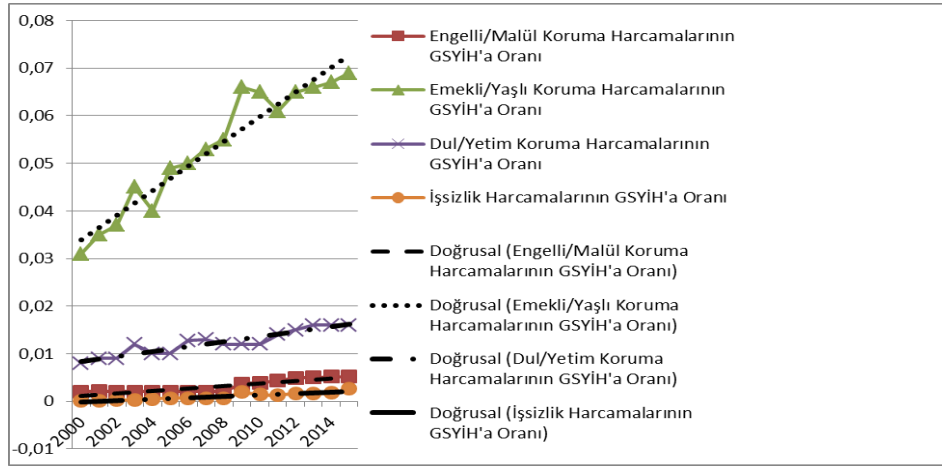
Türk sosyal güvenlik alanında evrilen bir diğer uygulama türü de malullük aylığının hak edilme şartıdır. Örneğin, Bağ-Kur'lu çalışanlar açısından en az 5 yıl sigorta ödeme ve prim borcu olmama şartı 17/4/2008 kabul tarihli ve 5754 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanununun 14. Maddesiyle malullük derecesi başka birinin sürekli bakımını gerektirmediği hallerde 10 yıl sigortalı çalışma ve 1800 gün prim ödeme şartı şeklinde yeniden düzenlenmiştir (bkz. 2/9/1971 kabul tarihli ve 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun 29. Maddesi (RG, 1971) ve 24.7.2003 kabul tarihli ve 4956 sayılı Kanununun 18. Maddesi (RG, 2003)).

Türk sosyal güvenlik alanının değişimine yön veren bu uygulamalarda finansal kaygıların etkili olduğu görülmektedir. Ancak bu kaygılara rağmen Türk sosyal güvenlik harcamalarının Gayri Safi Milli Hâsıla ve Gayri Safi Yurt içi Hâsıladaki oranları zaman içerisinde artış göstermiştir (bkz. Tablo 2). Örneğin, 1963 yılında sosyal güvenlik harcamalarının Gayri Safi Milli Hasılaya oranı 3,8 iken, 1968 yılında 4,2 olmuştur (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT), 1972). Bununla birlikte OECD (Organization for Economic Cooperation and Development – Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) verilerine göre 1980 yılında kamusal sosyal harcamaların GSYİH'a oranı 3,96; 1990 yılında 5,52; 2014 yılında 13,5 olmuştur (bkz. Tablo 2). Artış görülen bir diğer kalem de diğer sosyal koruma harcamalarıdır (bkz. Tablo 2). Örneğin, kamusal kesim emeklilik harcamalarının GSYİH'a oranı 1980 yılında 1,23 iken, bu oran 2010 yılında 7,7 olmuştur (bkz. Tablo 2). Ancak Tablo 2'de görülen o ki, Türkiye bağlamındaki bu oranlar OECD ortalamasına göre düşük kalmıştır.

Öte yandan, sosyal harcama kalemleri olan emekli/yaşlı koruma harcamaları, engelli/malul koruma harcamaları, dul/yetim koruma harcamaları ve işsizlik harcamalarında son yıllarda önemli artışların yaşandığı

Mustafa Özseven

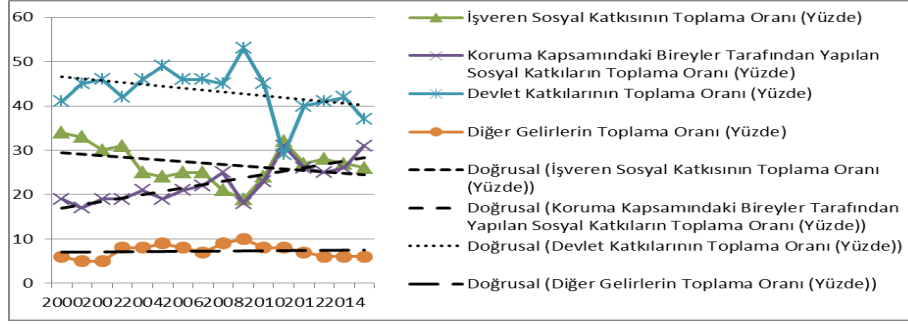
görülmektedir (bkz. Şekil 2). Sosyal güvenlik harcamalarında bu şekilde bir değişim yaşanırken, bu harcama kalemlerini finanse eden fonların oluşturulmasında (2000-2014 yılları arasında) bireysel katkının arttığı görülmektedir (bkz. Şekil 3). Burada not gerekir ki, Topak (2012: 277, 327): 1990 sonrası özelinde, Türkiye’de, çalışanların sosyal güvenlikten yararlanabilmeleri için piyasa mekanizmasına katılımlarını arttırmasını gerektiren bir kurumsal alanın geliştiğine vurgu yapmıştır. Bu iddiayı destekler nitelikte, 2000 sonrası, koruma kapsamındaki bireylerin yaptıkları katkıların arttığı, işveren ve devlet katkısının ise azaldığı görülmekte, bu da Türk sosyal güvenlik alanının çalışanların kurumsal alandaki aktörlere nazaran nispeten daha fazla rol üstlendiği bir yöne doğru evrildiğine işaret etmektedir (bkz. Şekil 3).

Şekil 2: Sosyal Koruma Harcamalarının Türlerine Göre Dağılımı (Harcama/GSYİH)

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1040-Erişim Tarihi: 17.03.2017 (tuik.gov.tr, 2017a); www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=2218-Erişim Tarihi: 21.03.2017 (tuik.gov.tr, 2017b)

Kurumsal Mantıkların Kafesi: Türk Sosyal Güvenlik Alanı Örneği

Şekil 3: Sosyal Koruma Gelirlerinin Türlerine Göre Dağılımı

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1040-Erişim Tarihi: 17.03.2017 (tuik.gov.tr, 2017a)

Bu değişimlerde aktüerya oranının da etkili olduğu iddia edilebilir (Buğra, 2015: 238; Topak, 2012: 272). Zira Türk sosyal güvenlik sisteminde, belli bir dönemden sonra, aktif çalışan ve sisteme prim ödeyerek katkıda bulunan kişi sayısı ile bu sisteme bağımlı olan kişi sayısı arasında denge gözetilmeye çalışılmıştır (Topak, 2012: 272)². Yedinci beş yıllık kalkınma planındaki verilere göre Türk sosyal güvenlik alanı özelinde, 1989'da aktif/pasif oranı 2,8; 1993'te ise 2,4 olmuş (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), 1995); aynı oran 1999'da 2,16 (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), 2000); 2013 yılında ise 1,77 olarak gerçekleşmiştir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013). Aktif pasif oranlarındaki bu değişimin haricinde, sosyal güvenlik harcamalarında da bir artış olduğu görülmüştür (Resmi Gazete, 2006a). Dokuzuncu kalkınma planında, sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan transferlerin GSYİH'a oranının 2000'de 2,6 olduğuna, 2005'te ise 4,8'e yükseldiğine vurgu yapılmıştır (Resmi Gazete, 2006a).

² Türk sosyal güvenlik alanı özelinde aktüerya oranına yapılan vurgular için bkz. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989 ve Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994 (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT), 1984: 154; T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), 1989: 304, 305).

Tablo 2: Sosyal Koruma Harcamalarındaki Değişim (Türkiye ve OECD)

Oran/Yıl	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2013	2014	2015	2016
Kamusal Aile ve Çocuk Harcamalarının GSYİH'a Oranı (Türkiye)*	0,64	0,52	0,91	0,24	0,21	0,28	0,33	0,43			
Kamusal Aile ve Çocuk Harcamalarının GSYİH'a Oranı (OECD)*	1,5	1,46	1,59	1,79	1,82	1,92	2,23	2,13			
Kamusal Sosyal Harcamaların GSYİH'a Oranı (Türkiye)**	3,96	3,15	5,52	5,59	7,72	10,26	12,83	13,35	13,5		
Kamusal Sosyal Harcamaların GSYİH'a Oranı (OECD)**	14,89	16,46	16,92	18,76	17,98	18,78	21,06	21,12	21,07	20,99	21,03
Kamusal Kesim Emeklilik Harcamalarının GSYİH'a Oranı (Türkiye)***	1,23	1,32	2,36	2,72	4,87	5,86	7,7				
Kamusal Kesim Emeklilik Harcamalarının GSYİH'a Oranı (OECD)***	6,15	6,48	6,16	6,72	6,84	6,95	7,8				
Özel Kesim Emeklilik Harcamalarının GSYİH'a Oranı (Türkiye)****						0,04	0,07				
Özel Kesim Emeklilik Harcamalarının GSYİH'a Oranı (OECD)****						1,2	1,5	1,64			
Kamusal İşsizlik Harcamalarının GSYİH'a Oranı (Türkiye)*****	0,29	0,28	0,43	0,5	0	0,06	0,12	0,14			
Kamusal İşsizlik Harcamalarının GSYİH'a Oranı (OECD)*****	0,58	1,04	0,92	1,17	0,74	0,76	1,02	0,88			

*: OECD (2017a); **: OECD (2017b); ***: OECD (2017c); ****: OECD (2017d); *****: OECD (2017e)

Kurumsal Mantıkların Kafesi: Türk Sosyal Güvenlik Alanı Örneği

Türk sosyal güvenlik alanının vatandaşların refahını koruyabilme adına kurulduğu, ancak ilerleyen dönemlerde hayata geçirilen yasal düzenlemelerle uygulamaların değiştiği görülmektedir (Şenocak, 2009; Topak, 2012). Bu değişimler neden yaşanmıştır? İlk zamanlarda devletin sosyal güvenliğin sağlanmasında önemli bir aktör olarak kabul edilmesi onu ihtiyaç duyulan sistemi kurmaya itmiştir (Şenocak, 2009: 428), ve böylece devletçi mantık anlayışının daha baskın olduğu Türk sosyal güvenlik alanı doğmuştur (Gökoğlu, 2012). Ancak sürecin ilerleyen dönemlerinde kimi zaman uygulamada görülen eksikliklerin giderilmek istenmesi kimi zaman da göz ardı edilemeyecek gerçeklerden ötürü (örneğin aktüeryal dengeler ile sosyal devlet gereği uygulamayı ödev olarak görme) uygulamalarda değişimler yaşanmaya başlamıştır (Buğra, 2015: 238; Topak, 2012: 272). Uygulamada bu gelgitlerin yaşanması, kurumsal alanların kaderleri hakimiyeti altında kaldıkları kurumsal mantıklara göre çizilir iddiasını (Thornton ve Ocasio, 1999, 2008; Thornton vd., 2012) sarsmaktadır. Bu da, kurumsal mantıkların alanların evrilmesindeki belirleyici olma niteliğinin, tözlerle sınırlandırıldığı iddiasını doğrulamaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2014; Friedland, 2009b: 905; Friedland vd., 2014: 338; Thornton, 2004). Bu iddianın doğruluğu, Türk sosyal güvenlik alanında yapılan bir araştırmayla sınanmak istenmiştir.

YÖNTEM

Türk sosyal güvenlik alanının evrilmesinde, farklı iktisadi mantıkların temsilcisi olan hükümetler döneminde dahi uygulamanın aynı mantığı yansıttığını gösteren örnekler dikkat çekmektedir. Örneğin iktisadi alanlarda serbestleşmeyi savunan VII. Demirel hükümeti döneminde (VII. Demirel Hükümeti (21.11.1991-25.6.1993) Programı), uygulamada devletçi mantığın yansımaları olarak nitelendirilebilecek şekilde emeklilikte yaş şartı kaldırılırken (RG, 1992); VII. Demirel hükümetinin iktisadi yaklaşımına benzer bir anlayışa sahip V. Ecevit hükümeti ise (V. Ecevit Hükümeti (28.5.1999-18.11.2002) Programı), piyasacı bir uygulama olan yaş şartını tekrar getirmiştir (RG, 1999). Bu gibi gelişmeler Türk sosyal güvenlik alanının evrilmesinde kurumsal mantıkların tek belirleyici unsur olmadığına, kurumsal tözlerin de bu evrimde etkili olduğuna dair emareler sunmaktadır. Bu da, Türk sosyal güvenlik alanında yapılacak bir araştırmayla tözler ve kurumsal mantıklar arasındaki ilişkinin açıklanabileceğine dair fikir vermektedir. Bu doğrultuda Türk sosyal güvenlik alanında bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada doküman incelemelerinden yararlanılmıştır. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, tözler

ve uygulamalar arasındaki ilişki Türk sosyal güvenlik sistemindeki belli uygulamaların dönüşümü üzerinden araştırılarak ortaya konulmak istenmiştir. Araştırmaya dâhil edilen sosyal güvenlik bileşenleri, emeklilik, dul/yetim ve malullük aylığı alabilme koşullarında yaşanan değişimlerdir. Şüphesiz ki bir sosyal güvenlik alanındaki evrilmenin araştırıldığı bir çalışmada işsizlik ve sağlık sigortalarında yaşanan değişimin de araştırmaya dâhil edilmesi beklenebilir. Öncelikle ifade etmek gerekir ki, işsizlik sigortasının Türk sosyal güvenlik alanındaki geçmişi 1999 yılına dayanmaktadır ve alandaki değişimi açıklayabilecek kadar eski değildir (bkz. RG, 1999). Öte yandan sağlık sigortasının bir yönüyle 'sağlık' olgusuyla ilişkili olması ve bu alana yönelik yapılacak düzenlemelerde devletin farklı bir yaklaşım sergileyebileceği (Özseven, 2017), sosyal güvenlik alanındaki değişimin sağlık alanıyla birlikte açıklanmasını gerektirirdi ki, bu da çalışma odağının dışına çıkılmasına yol açabilirdi. Bu kapsamda araştırmada odaklanılan uygulamalar, emekli olabilme koşulları, dul/yetim aylığı alabilme ve bu aylığın dağıtımının ne şekilde yapıldığı ile malullük aylığı alabilme koşulları şeklinde belirlenmiştir. Bu uygulamaların zaman içerisinde nasıl evrildiğini anlayabilmek için öncelikle yasal düzenlemeler belirlenmiştir. Bu yasal düzenlemelerin belirlenmesinde, yasal düzenlemenin sistemde görünür bir değişiklik, bir başka ifadeyle kırılma yaratıp yaratmadığına odaklanılmıştır. Sonrasında bu yasal düzenlemelerin ortaya çıkardığı uygulamaların hangi temel dinamiklere göre geliştiğini tespit edebilmek için yasal düzenlemelerin çıkarılma gerekçelerinin yer aldığı kanun teklifleri, komisyon raporları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) yasa teklif görüşmeleri incelenmiştir. Bunun için Türkiye Büyük Millet Meclisinin WEB sayfasına erişim sağlanarak tutanaklara ulaşılmıştır (tbmm.gov.tr, 2017a). Ancak uygulamaların nesnelere birlikte öznelerin kimliklerinden etkilenerek geliştiğinden hareketle (Friedland vd., 2014: 338), uygulamaları çıkaran hükümetlerin iktisadi düşünce kalıplarını yansıtabilecek hükümet programları da incelenmiştir (tbmm.gov.tr, 2017b). Ayrıca, Türk sosyal güvenlik alanının gelişim ve dönüşümünde etkili olduğu düşünülen beş yıllık kalkınma raporları da incelenen diğer dokümanlar arasındadır (Örneğin bkz. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT), 1968).

Doküman incelemelerinin ardından verilerin analizine geçilmiştir. Analizlerde refah ve sosyal devlet tözü ile devletçi ve piyasa iktisadi/kurumsal mantıkları operasyonelleştirilerek dâhil edilmiştir ki, bu da, kodlamalara geçilmeden evvel bu kavramların operasyonel tanımlarının yapılmasını gerektirir. Buna göre, devletin vatandaşlarının sosyal güvenliği için atılacak

Kurumsal Mantıkların Kafesi: Türk Sosyal Güvenlik Alanı Örneği

her adımı herkesten önce kendi sorumluluğunda görmesi ve bunun için başka hiçbir varlığa ihtiyaç duymaması sosyal devlet tözünü (Bourdieu, 2015; Buğra, 2015: 238); bir nevi atılan bu adımların vatandaşların yaşam seviyesinde yaratacağı bolluk, rahatlık ve güvence de refah tözünü ifade etmektedir (tdk.gov.tr, 2017a; tdk.gov.tr, 2017b; Topak, 2012). Öte yandan, uygulama neticesinde ortaya çıkan mali külfet devlet tarafından finanse edilir ve bürokratik yapı uygulamada kendisini hissettirir ise, devletçi mantığın (Kernaghan, 2000); yok eğer mali yük bireyin şahsi gayretleriyle gelişen parasal değerlerle karşılanır ve piyasanın işleyişi serbest piyasa mekanizmalarıyla yürütülür hale gelirse piyasa mantığının (Polanyi, 2014), uygulamaya dâhil edildiğinden söz edilebilir. İktisadi olarak da, devletin sanayi, hizmet ve madencilik gibi ana sektör gruplarında üretim faaliyetlerinde bulunması devletçi iktisadi mantığı (Boratav, 2006); bu sektör gruplarının özel girişimcilere terk edilmesi, hissedarların üretimde etkin olması ve devletin ekonomik aktörler arasında cereyan eden mübadeleye müdahil olmaması da piyasa iktisadi mantığı şeklinde tanımlanabilir (Bayliss, 2013; Polanyi, 2014: 196-215). Ancak burada not etmek gerekir ki, kurumsal mantık perspektifine göre, iktisadi mantıkların, kurumsal mantıklara göre şekillenerek alana yansımaları beklenir (Thornton vd., 2012). Bu da, uygulama ve mantık uyumunun, uygulamanın iktisadi mantıkla uyumu üzerinden araştırılmasına imkân tanımaktadır. Bu şekilde, bu çalışmada, sosyal güvenlik alanında hayata geçirilen uygulamanın hükümetlerin iktisadi mantığına göre şekilleneceği beklenmiş, sonrasında bu beklentiden sapma olup olmaması da uygulamanın kurumsal mantığa göre mi, yoksa kurumsal tözlere mi göre şekillenir sorusunun cevaplanmasında dikkate alınmıştır. Bu şekilde, uygulamanın, hükümet programının iktisadi mantığına, aktüeryal kaygılara, devletçi ve piyasacı mantıklara, sosyal devlet ve refah tözlerine uyumu '0' ve '1' kodlaması yapılarak anlaşılacak istenmiştir. Bu kodlamayla, uygulamaların çıkartılmasında etkili faktörler arasındaki ikilik (dualite) tespit edilmeye çalışılmıştır. Örneğin, '0' uygulamanın o değişkenle uyum göstermediğini ve uygulamanın o değişkeni yansıtmadığını; '1' ise uygulamanın o değişkenle paralellik arz ettiğini ve o değişkeni yansıttığını ifade etmektedir. Bu yöntem, faktörler arasındaki ilişkiyi varlık ve yokluk temelinde araştırarak faktörler arasındaki bağları gösteren 'kafes (lattice)' analizinden esinlenilerek geliştirilmiştir (Mische ve Pattison, 2000: 189-191; Mohr ve DuQuenne, 1997: 326-327). Analiz esnasında herhangi bir paket program kullanılmamış ve

Mustafa Özseven

sadece yazar tarafından yapılan 0 ve 1 kodlamalarıyla araştırma bulgularına ulaşılmıştır.

Yapılan doküman incelemelerinde değişkenin o uygulamada etkisi olup olmadığını tespit edebilmek için biçimsel bir yapı oluşturulmak istenmiştir. Hükümet programları analiz edilirken programda 'özelleştirme ve özel teşebbüsü destekleme' ifadelerine yer verildiği tespit edilirse hükümet programının iktisadi mantığının piyasa mantığını (Bayliss, 2013); devletin 'kamusal teşebbüsleri devam ettirebilme yolunda çaba göstereceği' veya devletin 'iktisadi hayatta yer alacağı' belirtilirse de devletçi mantığı (Boratav, 2006), yansıttığı sonucuna varılmıştır. Kodlama esnasında yasal düzenlemenin gerekçesinde sosyal güvenlik sisteminde 'aktif/pasif oranı veya külfet nimet dengesinin gözetilmesi gerektiği' vurgulanırsa o uygulamanın aktüeryal kaygılarla çıkarıldığı, aksi durumda da aktüeryal kaygılar gözetilmeden çıkarıldığı sonucuna varılmıştır. Uygulamanın amaç ve gerekçeleriyle birlikte taşıdığı nitelik, devletin sosyal güvenlik sistemine daha fazla katılımını gerektiren bir uygulama olduğuna işaret ediyorsa 'devletçi' (Gökoğlu, 2012); ne var ki bireyin ve özel teşebbüslerin daha fazla çaba sarf etmesi gerektiğine işaret ediyorsa 'piyasa' kurumsal mantığını yansıttığı kanaatine varılmıştır (Polanyi, 2014: 192). Devletin sosyal güvenlik sistemi uygulamalarını 'ödev' olarak görmesi de sosyal devlet tözü olarak kodlanmıştır (Buğra, 2015: 238; Gökoğlu, 2012: 79, 113). Son olarak uygulama gerekçelerinde, vatandaş refahının had safhaya ulaşabilmesine yöneldiğinin belirtilmesi de 'refah tözünün' o uygulamaya yansıdığına işaret etmiştir (Topak, 2012). Bunların haricinde uygulamanın norm ve standart birliği kapsamında çıkarılıp çıkarılmadığı da görülmek istenmiştir.

BULGULAR

Analizler, Türk sosyal güvenlik alanının refah ve sosyal devlet tözleri ile aktüeryal kaygılar doğrultusunda şekillendiğine işaret etmektedir. Türk sosyal güvenlik alanında ne tür değişimler yaşandığına ilişkin bulgular Tablo 3'te gösterilmektedir. Çalışanların hangi koşullar çerçevesinde emekliliği hak kazanacaklarını düzenleyen uygulamalara bakıldığında, kurumların kurucu düzenlemelerinde belirli bir yaş sınırı belirlenmek istendiği görülmüştür (bkz. Tablo 3). Zaman geçtikçe başa geçen hükümetler farklı kurumlar arasındaki norm birliğini sağlayabilmek amacıyla yeni düzenlemelere gitmişlerdir (Örneğin bkz. Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 1979). Norm birliğini sağlayabilme amacının yanında özellikle 1980 sonrası başa geçen

Kurumsal Mantıkların Kafesi: Türk Sosyal Güvenlik Alanı Örneği

hükümetlerin sistemin sürdürülebilirliğinde önemli bir yeri olan külfet/nimet ve aktif/pasif dengesini gözeterek emeklilik yaş sınırını yükseltmişlerdir (bkz. Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, 1983: 4-5; T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 1985; T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 1986: 2). Emeklilik yaşının arttırılmasının ardından, başa geçen VII. Demirel hükümeti ortalama yaşam süresini gözeterek emekli olabilmede aranan yaş şartını kaldırmıştır (bkz. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 1992: 10). Ne var ki, bu düzenlemenin ardından önce yaş şartı tekrar getirilmiş (bkz. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 1999a: 520) ve bunun akabinde de özellikle sosyal güvenlik sisteminin bozulan finansman dengelerine atıf yapılarak, yaş sınırı ve prim ödeme gün sayısı kademeli şekilde arttırılmıştır (bkz. Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 2008: 78).

Ancak burada not düşmek gerekir ki, emeklilik şartlarını nitelendiren her yasal düzenlemede sosyal devlet ilkesi ve birey refahının arttırılması amacı gözetilmiştir. Örneğin, Ulusu hükümeti döneminde çıkarılan 6/3/1981 kabul tarihli ve 2422 sayılı Kanunun 6. Maddesiyle emekli olabilmede yaş sınırı getirilmiş ve bu şekilde uygulamada piyasa mantığına yer verilmiştir (RG, 1981). Ne var ki, uygulamanın gerekçesinde bireyin refahının daim kılınabilmesi ve devlete anayasayla verilen sosyal devlet olabilme ilkesinin gereğince sistemin sürdürülebilirliği için böyle bir uygulamaya gidildiği vurgulanmıştır (bkz. Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, 1981). Aynı durum V. Ecevit hükümeti döneminde yasalaşan 25.8.1999 kabul tarihli ve 4447 sayılı Kanunun 28. Maddesinde görülmüştür (RG, 1999). Bu düzenlemeye göre emekli olabilmede yaş şartı tekrar getirilerek bireyin çalışma hayatında katılım süresi uzatılmış ve böylece uygulamada piyasacı mantık takip edilmiştir (RG, 1999). Ancak Kanunun T.B.M.M.'de görüşülmesi sürecinde çağdaş devlet olabilmek için sosyal güvenliğin devamlılığına vurgu yapılarak aktif/pasif dengesinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesinin önemine atıf yapılmıştır (bkz. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 1999a: 518-520). Özetle, refah seviyesinin sürekli korunması ve sosyal devlet olma ilkesi gereğince gerektiğinde piyasa mantığını yansıtacak uygulamalara da başvurulmuştur.

Tablo 3: Hükümetler, Uygulamalar ve Tözler

Hükümet	Hükümet Programının İktisadi Vaadi	Hükümet Programının Sosyal Güvenlik Vaadi	Yasal Düzenleme (<i>Uygulama Sayısı</i>) ³	Yasal Düzenlemenin Gerekçesi	Uygulamanın Niteliği	Uygulamadaki Temel Dinamikler
T.C. Emekli Sandığına Göre Emekli Olabilme						
18. Hükümet Günaltay Hükümeti	Devletçi ve Piyasa (Günaltay Hükümeti Programı) (16.01.1949-22.05.1950)	Veri Yok	8/6/1949 kabul tarihli 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 39. Maddesi (1) (RG, 1949)	Aktüeryal denge (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 1949: 8)	Sistemin devamlılığını sağlayabilmek	Aktüeryal hesaplar, ideoloji gözetilmeksizin sistemin devamlılığını koruma, sosyal devlet tözü
20. Hükümet II. Menderes Hükümeti	Devletçi ve Piyasa (II. Menderes Hükümeti Programı) (09.3.1951-17.5.1954)	Sosyal devlet (II. Menderes Hükümeti Programı) (09.3.1951-17.5.1954)	9/7/1953 kabul tarihli ve 6122 sayılı Kanununun 1. Maddesi (2) (RG, 1953)	Vasif (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 1953: 1)	Sistemin devamlılığını sağlayabilmek	-----
44. Hükümet Ulus Hükümeti	Piyasa (Ulus Hükümeti Programı) (20.09.1980-13.12.1983)	Sosyal devlet (Ulus Hükümeti Programı) (20.09.1980-13.12.1983)	23/9/1983 kabul tarihli ve 2898 sayılı Kanununun 2. Maddesi (3) (RG, 1983)	Emekliliğe ayrılmada yaş sınırının getirilmek istenmesi (Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, 1983: 4-5)	Sistemin devamlılığını sağlayabilmek	Aktüeryal hesaplar ama liberal ideoloji de etkin
45. Hükümet I. Özal Hükümeti	Piyasa (I. Özal Hükümeti Programı) (13.12.1983-21.12.1987)	Sosyal devlet ve çalışmanın teşviki (I. Özal Hükümeti Programı) (13.12.1983-21.12.1987)	7.5.1986 kabul tarihli ve 3284 sayılı Kanununun 18. Maddesi (4) (RG, 1986b)	Aktüeryal denge (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 1986: 2)	Sistemin devamlılığını sağlayabilmek	Aktüeryal hesaplar ama liberal ideoloji de etkin
49. Hükümet VII. Demirel Hükümeti	Piyasa (VII. Demirel Hükümeti Programı) (21.11.1991-25.6.1993)	Sosyal devlet (VII. Demirel Hükümeti Programı) (21.11.1991-25.6.1993)	20.2.1992 kabul tarihli ve 3774 sayılı Kanun (5) (RG, 1992)	Sosyal devlet (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 1992: 10)	Ortalama ömür yaşı göz önünde bulundurularak yaş şartının kaldırılması	Aktüeryal hesap gözetilmeden sadece sosyal devlet düşüncesine uygun

³ 20.2.1992 kabul tarihli ve 3774 sayılı Kanun ile Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ-Kur'a bağlı tüm çalışanlar için aynı emeklilik düzenlemesi getirilmiştir. Bu çalışmada bu yasal düzenlemenin getirdiği uygulama da 5, 11 ve 15nci uygulamalarda analize ayrı ayrı dahil edilmiştir. Çalışmada böyle bir yol izlenmesinin sebebi, kurumların ilgili dönemde farklı olması ve değişimin nasıl seyrettiğinin daha net görülmesi istenmesidir.

Tablo 3'ün Devamı

Hükümet	Hükümet Programının İktisadi Vaadi	Hükümet Programının Sosyal Güvenlik Vaadi	Yasal Düzenleme (<i>Uygulama Sayısı</i>)	Yasal Düzenlemenin Gerekçesi	Uygulamanın Niteliği	Uygulamadaki Temel Dinamikler
57. Hükümet V. Ecevit Hükümeti	Piyasa (V. Ecevit Hükümeti (28.5.1999-18.11.2002) Programı)	Sosyal devlet ve güvenlik harcamaları açıklarını kapatabilme (V. Ecevit Hükümeti (28.5.1999-18.11.2002) Programı)	25.8.1999 kabul tarihli ve 4447 sayılı 23. Maddesi (6) (RG, 1999)	Aktüeryal denge (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 1999a: 520)	Sistemin devamlılığını sağlayabilmek	Aktüeryal hesaplarla ama liberal ideoloji de etkin
Sosyal Sigortalar Kurumuna (SSK) Göre Emekli Olabilme						
28. Hükümet X. İnönü Hükümeti	Devletçi ve Piyasa (X. İnönü Hükümeti (25.12.1963-20.02.1965) Programı)	Sosyal devlet (X. İnönü Hükümeti (25.12.1963-20.02.1965) Programı)	17.7.1964 kabul tarihli ve 506 sayılı Kanunun 60. Maddesi (7) (RG, 1964b)	Veri Yok	Yaş sınırı belirleme	Sosyal devlet ilkesi gözetiliyor ancak bireyin çalışması da öncelikli
30. Hükümet I. Demirel Hükümeti	Devletçi ve Piyasa (I. Demirel Hükümeti (27.10.1965-03.11.1969) Programı)	Sosyal devlet (I. Demirel Hükümeti (27.10.1965-03.11.1969) Programı)	23/10/1969 kabul tarihli ve 1186 sayılı 506 Sayılı Kanunun 7. Maddesi (8) (RG, 1969)	Ülke koşullarına göre ayarlama (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 1969)	Emeklilik yaşını düşürme	Sosyal devlet anlayışı hâkim
44. Hükümet Ulusu Hükümeti	Piyasa (Ulus Hükümeti (20.09.1980-13.12.1983) Programı)	Sosyal devlet (Ulus Hükümeti (20.09.1980-13.12.1983) Programı)	6/3/1981 kabul tarihli ve 2422 sayılı Kanunun 6. Maddesi (9) (RG, 1981)	Maddi dengelerin bozulması (Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, 1981)	Emeklilik yaşını arttırma	Sosyal devlet anlayışı içinde aktüeryal dengeleri gözetme ve sistemin devamlılığını sağlayabilme, bireyin çalışması da öncelikli
45. Hükümet I. Özal Hükümeti	Piyasa (I. Özal Hükümeti (13.12.1983-21.12.1987) Programı)	Sosyal devlet ve çalışmanın teşviki (I. Özal Hükümeti (13.12.1983-21.12.1987) Programı)	24.12.1985 kabul tarihli ve 3246 sayılı Kanunun 1. Maddesi (10) (RG, 1986a)	Norm birliği sağlama ve finansman açığını kapatma ve uzun vadeli prim toplayabilme (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 1985)	Emeklilik yaşını arttırma	Aktüeryal hesaplar
49. Hükümet VII. Demirel Hükümeti	Piyasa (VII. Demirel Hükümeti (21.11.1991-25.6.1993) Programı)	Sosyal devlet (VII. Demirel Hükümeti (21.11.1991-25.6.1993) Programı)	20.2.1992 kabul tarihli ve 3774 sayılı Kanun (11) (RG, 1992)	Sosyal devlet (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 1992: 10)	Ortalama ömür yaşı göz önünde bulundurularak yaş şartının kaldırılması	Aktüeryal hesap gözetilmeden sadece sosyal devlet düşüncesine uygun

Tablo 3'ün Devamı

Hükümet	Hükümet Programının İktisadi Vaadi	Hükümet Programının Sosyal Güvenlik Vaadi	Yasal Düzenleme (Uygulama Sayısı)	Yasal Düzenlemenin Gerekçesi	Uygulamanın Niteliği	Uygulamadaki Temel Dinamikler
57. Hükümet V. Ecevit Hükümeti	Piyasa (V. Ecevit Hükümeti (28.5.1999-18.11.2002) Programı)	Sosyal devlet ve açıkları kapatabilme (V. Ecevit Hükümeti (28.5.1999-18.11.2002) Programı)	25.8.1999 kabul tarihli ve 4447 sayılı Kanunun 6 ncı maddesi (12) (RG, 1999)	Finansman bozukluğu, aktüeryal denge (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 1999a: 520)	Emeklilik yaşını arttırma ve prim ödeme gün sayısının 7000 yapılması veya 25 yıl sigortalı olma	Aktüeryal hesaplarla ama liberal ideoloji de etkin
Bağ-Kur'a Göre Emekli Olabilme						
33. Hükümet I. Erim Hükümeti	Devletçi ve Piyasa (I. Erim Hükümeti (26.3.1971-11.12.1971) Programı)	Sosyal devlet (I. Erim Hükümeti (26.3.1971-11.12.1971) Programı)	2/9/1971 kabul tarihli ve 1479 sayılı Kanunun 35. Maddesi (13) (RG, 1971)	Bireysel hakın verilmesi (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 1971)	Yaş sınırı belirleme	Sosyal devlet ilkesi gereği sandığı kurma ve prim ödeme şartı getirme
42. Hükümet III. Ecevit Hükümeti	Devletçi ve sanayileşmeyle piyasalaşma (III. Ecevit Hükümeti (05.01.1978-12.11.1979) Programı)	Sosyal devlet (III. Ecevit Hükümeti (05.01.1978-12.11.1979) Programı)	19/4/1979 kabul tarihli ve 2229 sayılı Kanunun 14. Maddesi (14) (RG, 1979)	Norm birliği (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 1979)	Yaş sınırını düşürme	Norm birliğinin yanında sosyal devlet olma ilkesi önemli, yaş sınırı düşürülüyor
49. Hükümet VII. Demirel Hükümeti	Piyasa (VII. Demirel Hükümeti (21.11.1991-25.6.1993) Programı)	Sosyal devlet (VII. Demirel Hükümeti (21.11.1991-25.6.1993) Programı)	20.2.1992 kabul tarihli ve 3774 Kanun (15) (RG, 1992)	Sosyal devlet (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 1992: 10)	Ortalama ömür yaşı göz önünde bulundurularak yaş şartının kaldırılması	Aktüeryal hesap gözetilmeden sadece sosyal devlet düşüncesine uygun
57. Hükümet V. Ecevit Hükümeti	Piyasa (V. Ecevit Hükümeti (28.5.1999-18.11.2002) Programı)	Sosyal devlet ve açıkları kapatabilme (V. Ecevit Hükümeti (28.5.1999-18.11.2002) Programı)	25.8.1999 kabul tarihli ve 4447 sayılı Kanunun 28. Maddesi (16) (RG, 1999)	Finansman bozukluğu (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 1999a: 520)	Yaş şartı sınırını yükseltmek getirme	Sosyal devlet olabilme ilkesi etkin ama bireyin çalışması da öncelikli, aktüeryal dengeler de etkili

Tablo 3'ün Devamı

Hükümet	Hükümet Programının İktisadi Vaadi	Hükümet Programının Sosyal Güvenlik Vaadi	Yasal Düzenleme (<i>Uygulama Sayısı</i>)	Yasal Düzenlemenin Gereçesi	Uygulamanın Niteliği	Uygulamadaki Temel Dinamikler
Sosyal Güvenlik Kurumuna (SGK) Göre Emekli Olabilme						
60. Hükümet II. Erdoğan Hükümeti	Piyasa (II. Erdoğan Hükümeti (29.8.2007-6.7.2011) Programı)	Sosyal devlet (II. Erdoğan Hükümeti (29.8.2007-6.7.2011) Programı)	17/4/2008 kabul tarihli ve 5754 sayılı Kanunun 16. Maddesi (17) (RG, 2008)	Finansman dengesinin ve aktüeryal dengelerin bozulması ve bunların düzeltilmek istenmesi (Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 2008: 78)	Prim ödeme gün sayısının artırılması ve yaş sınırının yükseltilmesi. Ayrıca 2036 yılından sonra emekli olacaklar için yaş sınırının 65'e kadar kademeli artışı	Sosyal devlet olabilme ilkesi etkin ama bireyin çalışması da öncelikli, aktüeryal dengeler de önemli
T.C. Emekli Sandığına Göre Dul ve Yetim Aylığı Bağlama						
18. Hükümet Gönaltay Hükümeti	Devletçi ve Piyasa (Gönaltay Hükümeti (16.01.1949-22.05.1950) Programı)	Veri Yok	8/6/1949 kabul tarihli ve 5434 sayılı Kanunun 66. Maddesi (18) (RG, 1949)	Sosyal devlet (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 1949: 10)	Ölüm aylığından yararlanabilmek için bir sınır belirleme	Sosyal devlet
20. Hükümet II. Menderes Hükümeti	Devletçi ve Piyasa (II. Menderes Hükümeti (09.3.1951-17.5.1954) Programı)	Sosyal devlet (II. Menderes Hükümeti (09.3.1951-17.5.1954) Programı)	9/7/1953 kabul tarihli ve 6122 sayılı Kanunun 3. Maddesi (19) (RG, 1953)	Şartları yumuşatma (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 1953)	25 yıl şartının 20 yıla düşürülmesi	Sosyal devlet
57. Hükümet V. Ecevit Hükümeti	Piyasa (V. Ecevit Hükümeti (28.5.1999-18.11.2002) Programı)	Sosyal devlet ve açıkları kapatabilme (V. Ecevit Hükümeti (28.5.1999-18.11.2002) Programı)	25.8.1999 kabul tarihli ve 4447 sayılı Kanunun 56. Maddesinin C) fıkrasının 6. Bendi (20) (RG, 1999)	Aktüeryal dengeler ve finansman açıkları (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 1999b)	60 yaş şartının 61'e çıkartılması	Aktüeryal kaygılar ve finansman açığı

Tablo 3'ün Devamı

Hükümet	Hükümet Programının İktisadi Vaadi	Hükümet Programının Sosyal Güvenlik Vaadi	Yasal Düzenleme (<i>Uygulama Sayısı</i>)	Yasal Düzenlemenin Gerekçesi	Uygulamanın Niteliği	Uygulamadaki Temel Dinamikler
SSK'ya Göre Dul ve Yetim Aylığı Bağlama						
28. Hükümet X. İnönü Hükümeti	Devletçi ve Piyasa (X. İnönü Hükümeti (25.12.1963-20.02.1965) Programı)	Sosyal devlet (X. İnönü Hükümeti (25.12.1963-20.02.1965) Programı)	17.7.1964 kabul tarihli ve 506 sayılı Kanununun 66. Maddesi (21) (RG, 1964b)	Veri yok	Sosyal devlet kapsamında hak verilmesi	Sosyal devlet kapsamında hakın verilmesi
30. Hükümet I. Demirel Hükümeti	Refah devletinin karma ekonomiyile karşılanması (I. Demirel Hükümeti (27.10.1965-03.11.1969) Programı)	Sosyal devlet (I. Demirel Hükümeti (27.10.1965-03.11.1969) Programı)	23/10/1969 kabul tarihli ve 1186 sayılı Kanununun 10. Maddesi (22) (RG, 1969)	Sosyal devlet anlayışı gereği (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 1969)	Haktan yararlanabilmede kolaylık sağlanması	Sosyal devlet kapsamında hakın verilmesi
44. Hükümet Ulusu Hükümeti	Piyasa (Ulus Hükümeti (20.09.1980-13.12.1983) Programı)	Sosyal devlet (Ulus Hükümeti (20.09.1980-13.12.1983) Programı)	6/3/1981 kabul tarihli ve 2422 sayılı Kanununun 8. Maddesi (23) (RG, 1981)	Prim ödeme gün sayısı veya 5 yıl şartından herhangi birine göre bu haktan yararlanabilmenin önünün açılması (Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, 1981: 2)	Haktan yararlanabilmede kolaylık sağlanması	Sosyal devlet kapsamında hakın verilmesi
Bağ-Kur'a Göre Dul ve Yetim Aylığı Bağlama						
33. Hükümet I. Erim Hükümeti	Devletçi ve Piyasa (I. Erim Hükümeti (26.3.1971-11.12.1971) Programı)	Sosyal devlet (I. Erim Hükümeti (26.3.1971-11.12.1971) Programı)	2/9/1971 kabul tarihli ve 1479 sayılı Kanununun 41. Maddesi (24) (RG, 1971)	Sosyal hak (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 1971)	Ölen sigortalının hak sahiplerine aylık bağlanabilmesi için sigortalının en az 3 tam yıl sigorta primi ödeme şartı	Sosyal devlet bağlamında hak verilmesi
42. Hükümet III. Ecevit Hükümeti	Devletçi ve sanayileşmeyle piyasalaşma (III. Ecevit Hükümeti (05.01.1978-12.11.1979) Programı)	Sosyal devlet (III. Ecevit Hükümeti (05.01.1978-12.11.1979) Programı)	19/4/1979 kabul tarihli ve 2229 sayılı Kanununun 18. Maddesi (25) (RG, 1979)	Ölüm aylığı bağlama kapsamı genişletilmiş ve devletin vatandaşını koruduğu uygulamaya bir örnektir (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 1979)	Malullük ve yaşlılık aylığı almakta iken ölenlerin yakınlarına da aylık bağlanması	Sosyal devlet bağlamında haktan yararlanabilme kapsamının genişletilmesi

Tablo 3'ün Devamı

Hükümet	Hükümet Programının İktisadi Vaadi	Hükümet Programının Sosyal Güvenlik Vaadi	Yasal Düzenleme (Uygulama Sayısı)	Yasal Düzenlemenin Gerekçesi	Uygulamanın Niteliği	Uygulamadaki Temel Dinamikler
59. Hükümet I. Erdoğan Hükümeti	Liberal ekonomi politikaları ve özelleştirmeye ağırlık verilmesi (I. Erdoğan Hükümeti (14.3.2003-29.8.2007) Programı)	Sosyal güvenlik kuruluşları arasında norm ve standart birliğinin sağlanması (I. Erdoğan Hükümeti (14.3.2003-29.8.2007) Programı)	24.7.2003 kabul tarihli ve 4956 sayılı Kanunun 21. Maddesi (26) (RG, 2003)	Aktüeryal denge ve norm ve standart birliğinin sağlanması (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 2003)	3 yıl ödeme şartının 5 yıla yükseltilmesi	Aktüeryal denge, norm ve standart birliği, sistemin sürdürülebilirliği de önemli
Sosyal Güvenlik Kurumuna Göre Dul ve Yetim Aylığı Bağlama						
60. Hükümet II. Erdoğan Hükümeti	Liberal ekonomi kuralları çerçevesinde özel girişimcilerin desteklenmesi (II. Erdoğan Hükümeti (29.8.2007-6.7.2011) Programı)	Vatandaşların sosyal güvenceye sahip olabilmeleri (II. Erdoğan Hükümeti (29.8.2007-6.7.2011) Programı)	17/4/2008 kabul tarihli ve 5754 sayılı Kanunun 20. Maddesi (27) (RG, 2008)	Mali açıklar ve aktif-pasif dengesinin bozulması (Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 2008: 78)	Ölüm aylığından yararlanabilme şartı için gerekli olan 900 gün prim ödeme şartının 1800'e yükseltilmesi	Aktüeryal denge; norm birliği; sistemin sürdürülebilirliği de önemli
T.C. Emekli Sandığında Dul ve Yetim Aylığı Dağıtımı						
18. Hükümet Günaltay Hükümeti	Devletçi ve Piyasa (Günaltay Hükümeti (16.01.1949-22.05.1950) Programı)	Veri Yok	8/6/1949 kabul tarihli ve 5434 sayılı Kanunun 68. Maddesi (28) (RG, 1949)	Sosyal devlet kapsamında (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 1949: 1)	Sosyal devlet kapsamında uygulamanın hayata geçirilmesi	Refah tözü sosyal devlet kapsamında geliyor
42. Hükümet III. Ecevit Hükümeti	Devletçi ve sanayileşmeyle piyasalaşma (III. Ecevit Hükümeti (05.01.1978-12.11.1979) Programı)	Sosyal devlet (III. Ecevit Hükümeti (05.01.1978-12.11.1979) Programı)	15/6/1978 kabul tarihli ve 2149 sayılı Kanunun 1. Maddesi (29) (RG, 1978)	Norm ve standart birliğinin sağlanması ve müstehak kişinin gelirinin korunması, dul ve yetimlerin haklarının genişletilmesi (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 1978: 2).	Sosyal devlet kapsamında müstehak olacak kişinin hakkını genişletme ve norm ve standart birliğinin sağlanması	Norm ve standart birliğini sağlayabilme, sosyal devlet anlayışı

Tablo 3'ün Devamı

Hükümet	Hükümet Programının İktisadi Vaadi	Hükümet Programının Sosyal Güvenlik Vaadi	Yasal Düzenleme (<i>Uygulama Sayısı</i>)	Yasal Düzenlemenin Gereğesi	Uygulamanın Niteliği	Uygulamadaki Temel Dinamikler
SSK'da Dul ve Yetim Aylığı Dağıtımı						
28. Hükümet X. İnönü Hükümeti	Karma ekonomi ama özel teşebbüsü teşvik etmek (X. İnönü Hükümeti (25.12.1963-20.02.1965) Programı)	İktisadi kalkınmaya paralel olarak sosyal güvenliğin de geliştirilmesi (X. İnönü Hükümeti (25.12.1963-20.02.1965) Programı)	17.7.1964 kabul tarihli ve 506 sayılı Kanunun 68. Maddesi (30) (RG, 1964b)	Veri yok	Sosyal devlet ilkesi gereği koruma kapsamında uygulama çıkartılması	Refah tözü sosyal devlet anlayışıyla geliyor
36. Hükümet Talu Hükümeti	Karma ekonomi ama özel teşebbüsü teşvik etmek (Talu Hükümeti (15.4.1973-26.01.1974) Programı)	Veri Yok	21/6/1973 kabul tarihli ve 1753 sayılı Kanunun 2. Maddesi (31) (RG, 1973)	Veri Yok	Kapsamın nispeten genişletilmesi	Refah tözü sosyal devlet anlayışıyla geliyor
Bağ-Kur'da Dul ve Yetim Aylığı Dağıtımı						
33. Hükümet I. Erim Hükümeti	Devletçi ve Piyasacı (I. Erim Hükümeti (26.3.1971-11.12.1971) Programı)	Sosyal devlet (I. Erim Hükümeti (26.3.1971-11.12.1971) Programı)	2/9/1971 kabul tarihli ve 1479 sayılı Kanunun 45. Maddesi (32) (RG, 1971)	Sosyal güvenliğin bir hak olması (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 1971)	Belirli bir oran düzeyinde ve yaş sınırı dâhilinde belirlenerek hak verilmesi	Sosyal devlet anlayışına paralel bir uygulama
42. Hükümet III. Ecevit Hükümeti	Devletçi ve sanayileşmeyle piyasalaşma (III. Ecevit Hükümeti (05.01.1978-12.11.1979) Programı)	Sosyal devlet (III. Ecevit Hükümeti (05.01.1978-12.11.1979) Programı)	19/4/1979 kabul tarihli ve 2229 sayılı Kanunun 20. Maddesi (33) (RG, 1979)	Diğer sosyal güvenlik kuruluşlarıyla paralellik arz etmesi (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 1979)	Yaş sınırında bir nebze olsun azalış; bağlama oranında da 5 puanlık artış yapılıyor	Standart birliğini sağlayabilme, sosyal devlet anlayışı da etkin
Sosyal Güvenlik Kurumunda Dul ve Yetim Aylığı Dağıtımı						
60. Hükümet II. Erdoğan Hükümeti	Liberal ekonomi kuralları çerçevesinde özel girişimcilerin desteklenmesi (II. Erdoğan Hükümeti (29.8.2007-6.7.2011) Programı)	Vatandaşların sosyal güvenceye sahip olabilmeleri (II. Erdoğan Hükümeti (29.8.2007-6.7.2011) Programı)	17/4/2008 kabul tarihli ve 5754 sayılı Kanunun 21. Maddesi (34) (RG, 2008)	Mali açıklar ve aktif-pasif dengesinin bozulması (Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 2008: 78)	Aktüeryal dengelerin gözetilerek sistemin sürdürülebilirliğinin sağlanmak istenmesi ve hak kapsamının genişletilmesi	Bireyin çalışması ve aktüeryal kaygılar da etkili, sosyal devlet anlayışı da hâkim

Tablo 3'ün Devamı

Hükümet	Hükümet Programının İktisadi Vaadi	Hükümet Programının Sosyal Güvenlik Vaadi	Yasal Düzenleme (<i>Uygulama Sayısı</i>)	Yasal Düzenlemenin Gerekçesi	Uygulamanın Niteliği	Uygulamadaki Temel Dinamikler
SSK'da Malullük Aylığı Bağlama						
28. Hükümet X. İnönü Hükümeti	Devletçi ve Piyasa (X. İnönü Hükümeti (25.12.1963-20.02.1965) Programı)	Sosyal devlet (X. İnönü Hükümeti (25.12.1963-20.02.1965) Programı)	17.7.1964 kabul tarihli ve 506 sayılı Kanununun 54. Maddesi (35) (RG, 1964a)	Veri Yok	Haktan yararlanabilme koşullarının belirlenmesi	Refah tözü sosyal devlet anlayışıyla geliyor
30. Hükümet I. Demirel Hükümeti	Refah devletinin karma ekonomiyile karşılanması (I. Demirel Hükümeti (27.10.1965-03.11.1969) Programı)	Sosyal devlet (I. Demirel Hükümeti (27.10.1965-03.11.1969) Programı)	23/10/1969 kabul tarihli ve 1186 Kanununun 5. Maddesi (36) (RG, 1969)	Sosyal devlet ilkelerine göre yardım yapılması, sigortalılar lehine yeni hükümler getirilmesi (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 1969)	Şartların nispeten yumuşatılması	Sosyal faydadan yararlanabilme şartı nispeten gevşetiliyor, sosyal devlet etkili
44. Hükümet Ulu Hükümeti	Piyasa (Ulu Hükümeti (20.09.1980-13.12.1983) Programı)	Sosyal devlet (Ulu Hükümeti (20.09.1980-13.12.1983) Programı)	6/3/1981 kabul tarihli ve 2422 sayılı Kanununun 4. Maddesi (37) (RG, 1981)	Önceleri Emekli Sandığına bağlı çalışanların burada geçirdikleri süreyi gözetme ve 120 gün olan sürenin 180'e çıkartılması (Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, 1981: 2).	Şartların nispeten katılaştırılması	Bir yandan kolaylık sağlansa da şartlarda nispeten katılma. Sosyal devlet ilkesi önemli ama aktüerya ve sistemin sürdürülebilirliği de önemli
Bağ-Kur'da Malullük Aylığı Bağlama						
33. Hükümet I. Erim Hükümeti	Devletçi ve Piyasa (I. Erim Hükümeti (26.3.1971-11.12.1971) Programı)	Sosyal devlet (I. Erim Hükümeti (26.3.1971-11.12.1971) Programı)	2/9/1971 kabul tarihli ve 1479 sayılı Kanununun 29. Maddesi (38) (RG, 1971)	Sosyal hak tanınması (Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 1971)	Bu haktan yararlanabilmek için bir şart konulması	Sosyal devlet kapsamında hak tanıma
59. Hükümet I. Erdoğan Hükümeti	Liberal ekonomi politikaları ve özelleştirmeye ağırlık verilmesi (I. Erdoğan Hükümeti (14.3.2003-29.8.2007) Programı)	Sosyal güvenlik kuruluşları arasında norm ve standart birliğinin sağlanması (I. Erdoğan Hükümeti (14.3.2003-29.8.2007) Programı)	24.7.2003 kabul tarihli ve 4956 sayılı Kanununun 18. Maddesi (39) (RG, 2003)	Norm ve standart birliğini sağlayabilmek için prim borcu olmama şartının getirilmesi (T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 2003: 8)	Prim borcu olmama şartının getirilmesi	Norm ve standart birliği sağlayabilme
Sosyal Güvenlik Kurumunda Malullük Aylığı Bağlama						
60. Hükümet II. Erdoğan Hükümeti	Liberal ekonomi kuralları çerçevesinde özel girişimcilerin desteklenmesi (II. Erdoğan Hükümeti (29.8.2007-6.7.2011) Programı)	Vatandaşların sosyal güvenceye sahip olabilmeleri (II. Erdoğan Hükümeti (29.8.2007-6.7.2011) Programı)	17/4/2008 kabul tarihli ve 5754 sayılı Kanununun 14. Maddesi (40) (RG, 2008)	Aktif/pasif dengesinin gözetilmesi ve sosyal güvenlik sisteminin devamlılığı (Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 2008).	Şartların nispeten katılaştırılması	Bireyin çalışması ve aktüeryal dengeler gözetilerek sistemin devamlılığını sağlayabilme

Mustafa Özseven

Dul ve yetim aylıklarının alabilme koşullarını düzenleyen uygulamalarda her ne kadar sosyal devlet ilkesi gereğince devletçi kurumsal mantık biraz daha fazla belirgin olsa da uygulamalarda yaşanan dönüşümler aktüeryal kaygıların da bu değişimlerde belirleyici olduğunu göstermiştir (bkz. Tablo 3). Örneğin I. Demirel hükümeti ile Ulusu hükümeti SSK; I. Erim hükümeti de Bağ-Kur iştirakçilerinin dul ve yetimlerinin aylık alabilme koşullarında devletçi mantığın geniş yer bulduğu uygulamaya gitmişlerdir (bkz. Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 1969; Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, 1971; Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, 1981: 2). Ne var ki, sistemin finansal sağlığında yaşanan kötüleşmeler bu uygulama türünde de piyasa mantığının nispeten daha fazla yer bulduğu uygulamaların alanda görülmesine yol açmıştır (bkz. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, 2003 ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 2008: 78). Bu dinamiklere bağlı olarak benzer değişimler, dul ve yetim aylık tutarlarının belirlenmesi ve malullük aylığı alabilme şartlarında da görülmüştür (bkz. Tablo 3).

Peki, uygulamaların şekillenmesinde etkisi olduğu görülen kavramlar arasında ne tür bir ilişki vardır? Bu merakın giderilebilmesi amacıyla yapılan kodlamalar neticesinde ulaşılan bulgular Tablo 4'te gösterilmektedir. Öncelikle ifade etmek gerekir ki, refah tözü her uygulamada etkili olmuş ve her uygulama refah tözüne uyum gösterir şekilde hayata geçirilmiştir. Norm ve standart birliği ise bazı uygulamalarda etkili olurken bazı uygulamalarda da etkili olmamıştır.

Uygulamaya konulan yasal düzenlemelerde sistemin sürdürülebilirliği için vurgu yapılan aktüeryal hesapların piyasa mantığıyla iç içe olduğu, devletçi mantığa göre ise, zıt kutupta bulunduğu görülmüştür. Öyle ki Tablo 5'te de görüldüğü gibi, aktüeryal kaygılara uyum gösterilerek çıkarılan uygulamanın mantığının piyasacı olduğu (1. Durum / yüzde 42,5), uyum gösterilmeyerek çıkarılan uygulamanın da piyasa mantığını yansıtmadığı görülmüştür (4. Durum / yüzde 52,5). Bu iki durumun 97,5 / 100'lük gibi bir sıklıkla gerçekleştiği görülmüştür. Uygulamada aktüeryal kaygılar yer almadığında devletçi kurumsal mantık daha fazla görülürken (6. Durum / yüzde 52,5); aktüeryal kaygılara uyum gösterildiğinde de, devletçi mantığın yansımadığı anlaşılmıştır (7. Durum / yüzde 32,5). Bu iki durum da toplamda yüzde 85'lik bir görülme sıklığına sahip olmuştur.

Kurumsal Mantıkların Kafesi: Türk Sosyal Güvenlik Alanı Örneği

Tablo 4: Uygulamalar ve Uyum

Uyg.	İktisadi Mantık	İktisadi Mantığa Uyum	Akt. Uyum	Norm Birliği	Uyg. Mantığı Devletçi	Uyg. Mantığı Piyasacı	Sosyal Devlet Tözü	Refah Tözü
1	D ve P	0	1		1	0	1	1
2	D ve P	0	0		1	0	0	1
3	P	0	1		0	1	0	1
4	P	1	1		0	1	0	1
5	P	1	0		1	0	1	1
6	P	1	1		0	1	0	1
7	D ve P	1	1		1	1	1	1
8	D ve P	1	0		1	0	1	1
9	P	1	1		0	1	0	1
10	P	1	1	√	0	1	0	1
11	P	1	0		1	0	1	1
12	P	1	1		0	1	0	1
13	D ve P	1	1		1	1	1	1
14	D ve P	1	0	√	1	0	1	1
15	P	1	0		1	0	1	1
16	P	1	1		0	1	0	1
17	P	1	1		0	1	0	1
18	D ve P	1	0		1	0	1	1
19	D ve P	0	0		1	0	1	1
20	P	1	1		0	1	0	1
21	D ve P	1	0		1	0	1	1
22	D ve P	1	0		1	0	1	1
23	P	0	0		1	0	1	1
24	D ve P	1	0		1	0	1	1
25	D ve P	1	0		1	0	1	1
26	P	1	1	√	0	1	0	1
27	P	1	1	√	0	1	0	1
28	D ve P	1	0		1	0	1	1
29	D ve P	1	0	√	1	0	1	1
30	D ve P	1	0		1	0	1	1
31	D ve P	1	0		1	0	1	1
32	D ve P	0	0		1	0	1	1
33	D ve P	1	1		1	0	1	1
34	P	1	1	√	1	1	1	1
35	D ve P	1	0		1	0	1	1
36	D ve P	0	0		1	0	1	1
37	P	1	1		0	1	0	1
38	D ve P	0	0		1	0	1	1
39	P	1	1	√	1	1	0	1
40	P	1	1		0	1	0	1

*: D-Devletçi; P-Piyasacı

Tablo 5: Aktüerya ve Uygulamanın Devletçi ve Piyasa Mantiğini Yansıtması

		Aktüeryal Kaygılara Uyum	Uygulamanın Mantiğı Piyasacı	Görünüm Sıklığı	Yüzde
1.	Durum	1	1	17	42,5
2.	Durum	0	1	2	5
3.	Durum	1	0	21	52,5
4.	Durum	0	0	40	100
Toplam					
		Aktüeryal Kaygılara Uyum	Uygulamanın Mantiğı Devletçi	Görünüm Sıklığı	Yüzde
5.	Durum	1	1	6	15
6.	Durum	0	1	21	52,5
7.	Durum	1	0	13	32,5
8.	Durum	0	0	0	0
Toplam				40	100

Hükümet programının iktisadi mantığı ile uygulamanın mantığı arasında ne tür bir ilişkinin olduğuna yönelik bulgular da Tablo 6'da görülmektedir. İktisadi mantığı sadece piyasalaşmayı yansıtan hükümetlerce çıkarılan uygulamaların yüzde 68,42'lik kısmı, piyasa mantığını yansıtip devletçi mantığı yansıtmamışken, yüzde 10,52'lik kısmı da hem piyasa hem de devletçi mantığı yansıtmışlardır.

Tablo 6: Hükümet Programının İktisadi Mantiğı ve Uygulamanın Mantiğı

		Hükümet Programının İktisadi Mantiğı*	Uygulamanın Mantiğı		Görünüm Sıklığı	Yüzde
			P*	D*		
9.	Durum	P	1	1	2	10,52
			0	1	4	21,05
			1	0	13	68,42
Toplam				19	100	
10.	Durum	D ve P	1	1	2	9,52
			0	1	19	90,48
			1	0	0	0
Toplam				21	100	

*: D-Devletçi; P-Piyasacı

Kurumsal Mantıkların Kafesi: Türk Sosyal Güvenlik Alanı Örneği

Öte yandan, iktisadi mantık hem devletçi hem de piyasa mantığını yansıttığında hiçbir uygulamada piyasa mantığı tek başına görülmezken, devletçi mantığın tek başına görüldüğü sıklık yüzde 90,48 olmuştur. Bu skorlar, sosyal güvenlik alanı özelinde, hükümet programının iktisadi mantığı devletçi mantığı yansıttığında uygulamanın devletçi mantıkla şekilleneceğine; hükümet programı sadece piyasa mantığını yansıtsa bile, devletçi mantığın da bazı uygulamalarda görülebileceğine işaret etmektedir.

Tablo 7: Aktüerya, Hükümet Programının İktisadi Mantığı ve Uygulamanın Mantığı

Akt. Uyum	İktisadi Mantık*	Uygulamanın Mantığı		Görünüm Sıklığı	Yüzde
		P*	D*		
1	P	1	1	2	13,33
		0	1	0	0
		1	0	13	86,67
	Toplam			15	78,95
	D ve P	1	1	2	50
		0	1	2	50
		1	0	0	0
	Toplam			4	21,05
	Kategori Toplam			19	100
	0	P	1	1	0
0			1	4	100
1			0	0	0
Toplam				4	19,05
D ve P		1	1	0	0
		0	1	17	100
		1	0	0	0
Toplam				17	80,95
Kategori Toplam				21	100

*: D-Devletçi; P-Piyasacı

Mustafa Özseven

Peki, aktüeryal kaygılar bu skorları nasıl değiştirmektedir? Bu sorunun cevabına ilişkin bulgular Tablo 7'de gösterilmektedir. Burada dikkat çeken bulgu, aktüeryal kaygılara uyum gösterilip iktisadi mantıkta piyasalaşma görüldüğünde uygulamaların yüzde 86,67'si sadece piyasa mantığını yansıtmıştır. Bunun haricinde, devletçi ve piyasa mantıklarının birlikte görüldüğü aktüeryal kaygıların da dikkate alınmadığı uygulamaların tamamı sadece devletçi mantığı yansıtmıştır (yüzde 100). Buradan, ekonomide piyasa mantığının güçlenmesini vaat eden hükümetlerin aktüeryal kaygılara paralel şekilde uygulamada piyasa mantığını yansıtacak düzenlemelere gittikleri, ekonomide devletçi kurumsal mantığın hâkim olmasını savunan hükümetler döneminde de aktüeryal kaygılara pek de vurgu yapılmadan devletçi mantığın daha fazla egemen olduğu uygulamaları çıkardıkları anlaşılmaktadır.

Sosyal devlet tözü o uygulamada etkili olduğunda uygulamanın mantığı nasıl değişmektedir? Tablo 8'de de görüldüğü gibi, uygulamada sosyal devlet tözü etkili olduğunda ve devletin ve piyasa aktörlerinin ekonominin gelişiminde birlikte yer almasını savunan hükümetler iş başında olduğunda, uygulamaların yüzde 80'inin de devletçi mantığın unsurları tespit edilmiştir. Hatta iktisadi mantığı sadece piyasacı olan hükümetler döneminde de hiçbir uygulamada piyasa mantığı tek başına uygulamaya yansımamıştır (bkz. Tablo 8). Burada dikkat çeken bir diğer bulgu da sosyal devlet tözüne uyum gösterilmeden hayata geçirilen uygulamaların yüzde 93,33'lik kısmının iktisadi mantığı sadece piyasa mantığını yansıtan hükümetler döneminde çıkarılmış olmasıdır. Öyle ki, bu hükümetlerin çıkardıkları uygulamaların yüzde 92,85'i piyasa mantığını yansıtırken, devletçi mantığı ise yansıtmamıştır. Bu skordardan, iktisadi mantığı piyasaya daha yakın aktörler sosyal devlet tözünü uygulamaya daha az sıklıkla yansıtırlarken, bu hükümetlerin uygulamalarında sadece piyasa mantığı görülmüştür. Ekonomide devletçiliği destekleyen hükümetler döneminde de sosyal devlet tözü uygulamaya yansırken, bu uygulamalarda mutlaka devletçi mantığa rastlanmıştır.

Kurumsal Mantıkların Kafesi: Türk Sosyal Güvenlik Alanı Örneği

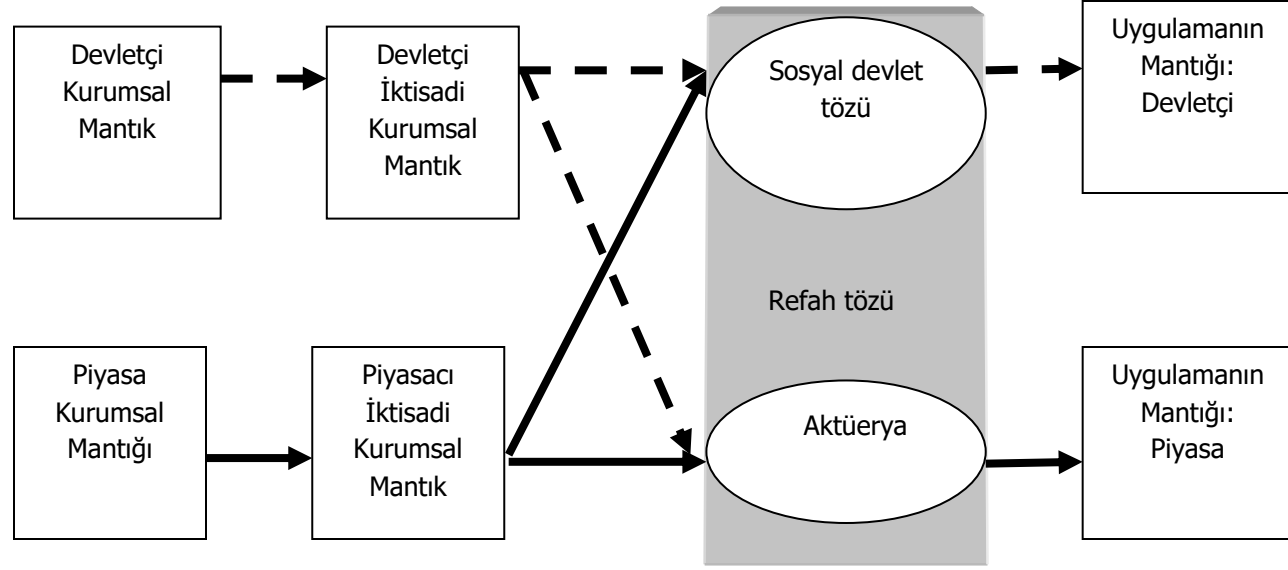
Tablo 8: Sosyal Devlet Tözü, Hükümet Programının İktisadi Mantığı ve Uygulamanın Mantığı

Sosyal Devlet Tözü	İktisadi Mantık*	Uygulamanın Mantığı		Görünüm Sıklığı	Yüzde
		P*	D*		
1	P	1	1	1	20
		0	1	4	80
		1	0	0	0
	Toplam			5	20
	D ve P	1	1	2	10
		0	1	18	90
		1	0	0	0
	Toplam			20	80
	Kategori Toplam			25	100
	0	P	1	1	1
0			1	0	0
1			0	13	92,85
Toplam				14	93,33
D ve P		1	1	0	0
		0	1	1	100
		1	0	0	0
Toplam				1	6,67
Kategori Toplam				15	100

*: D-Devletçi; P-Piyasacı

Bu bulgular ışığında, tözler, uygulamalar ve hükümet programının iktisadi mantığı arasındaki ilişki Şekil 4'te gösterilmeye çalışılmıştır. Şekil 4'te de görüldüğü gibi, kurumsal mantıkların türüne paralel unsurlar taşıması beklenen iktisadi kurumsal mantıklar alanlara yansırken, uyulması beklenen unsurlardan sapma gösterebilmektedir. Öyle ki, şekildeki akışı kesikli çizgiyle temsil edilen devletçi mantık alana geldiğinde, eğer sosyal devlet tözünün etkisi altında kalırsa devletçi mantığın; aktüeryal kaygıların etkisine girerse de

uygulamaya piyasa mantığının unsurlarını taşıyarak yansır. Şekildeki akışı kesiksiz çizgiyle gösterilen piyasa mantığı, eğer aktüeryal kaygıların etki alanına girerse piyasacı; sosyal devlet tözünün etki alanına girerse de devletçi bir şekilde uygulamaya yansır. Ne var ki, mantık türü ne olursa olsun refah tözünün uygulamaların ana kaynağını oluşturduğu görülmektedir. Refah tözünün devlet aygıtı aracılığıyla sosyal devlet tözünü yarattığı görülmekte (Bourdieu, 2015), ve bu durumun da Heidegger'in de dikkat çektiği gibi (2011: 93), Descartes'in (2015: 97) yaratılmış tözlerine denk geldiği anlaşılmaktadır. Bu şekilde refah tözü alanda sosyal devlet tözüyle etkili olursa, uygulama da devletçi mantığı yansıtmaktadır. Şekil 4'teki bir diğer dikkat çeken nokta ise, sistemin sürdürülebilirliğine her atıf yapıldığında refah tözünün uygulamaya piyasa mantığıyla yansması olmuştur. Burada dikkat çeken bir diğer nokta da, aktüeryal kaygıların sistemin sürdürülebilirliği için refah tözüne bağlı oluşan bir gerçek olarak orada olduğudur. Ama onun varlığının sistemin esas var oluş amacı olan 'sosyal güvenlik' olgusuna bağımlılığı şu aşamada töz olarak nitelendirilememesine dayanak oluşturmaktadır. Lakin töz, "her şeyden bağımsız kendinde olan" gerçeklerdir (Aristoteles, 2016: 164; Descartes, 2015: 97). Yalnız bu 'sosyal devlet' tözü için geçerli değildir. Öyle ki sosyal devlet tözü, refah tözünün alandaki cisimleşmiş bir nesnesi konumundadır (Descartes, 2015: 98). Burada not düşülmesi gereken bir diğer nokta da, her uygulamanın sosyal devlet ilkesi bağlamında çıkarılmış olması ama sosyal devlet tözünün her uygulamada etkili olmamasıdır. Zira bir uygulamada sosyal devlet tözünden bahsedebilmek için uygulamanın sadece devletin ödevi olarak çıkarılması gerekir idi (Buğra, 2015: 238). Bazı uygulamalarda piyasa mantığından yararlanılması o uygulamalarda sosyal devlet tözünün etkili olmadığını göstermiştir (Örneğin bkz. Tablo 3'teki uygulama 16 ve 37). Özetle, aktüeryal gerçekler ve sosyal devlet tözü, uygulama mantığının, kurumsal mantıklardan farklılaşmasına yol açmıştır. Bir başka ifadeyle, Türk sosyal güvenlik alanındaki gerçekler (tözler) kurumsal mantıkların her şeyden bağımsız bir şekilde gelişimini sınırlandırmıştır.

Not: Kesikli çizgi Devletçi mantığın, Kesiksiz çizgi de Piyasa mantığının yansımaları temsil etmektedir.

Şekil 4: Kurumsal Tüzler ve Kurumsal Mantıkların Kafesi

SONUÇ

Belirli bir kurumsal alanın hangi dinamiklere göre evrildiğini, uygulamaların şekillenmesi üzerinden araştıran bu çalışmada, Türk sosyal güvenlik alanında kurumsal mantıkların tözlere göre şekillenerek geliştiği görgül olarak gösterilmiştir. Türk sosyal güvenlik alanında çıkarılan yasal düzenlemelerin gerekçeleri incelendiğinde, öne çıkan temel noktanın bireyin refahını sağlayabilmek olduğu görülmektedir. Ancak, bu da bazı uygulamalarda devletin, bazı uygulamalarda da, bireyin daha fazla gayret göstermesini gerektirmiştir. Araştırma bulguları da uygulamalarda yaşanan bu değişimlerin doğrudan devletçi ve piyasa kurumsal mantıklarına paralel gelişmediğini, alanın gerçeklerine göre şekil aldığını göstermiştir. Bu gerçeklerden ilki, alandaki her uygulamanın kendisi için olduğu refah tözüdür. Öyle ki, Türk sosyal güvenlik sistemi ilk önce bu töz için kurulmuştur. İkinci gerçek ise, refahın sağlanabilmesi için devlet aygıtının refah tözüne paralel olarak sosyal devlet tözünü yaratması olmuştur. Bu şekilde, sosyal devlet tözü alanda devletçi mantığın gelişimini güçlendirmiştir. Bir diğer tespit de, aktüeryal kaygıların piyasacı uygulamaların çıkarılmasındaki etkisidir. Aktüeryal kaygılardan, sosyal güvenlik sisteminin finansmanında bazı uygulamalarda devletten ziyade bireylere daha fazla yük bindirilmesi anlaşılmaktadır (Buğra, 2015). Ancak alandaki kurumsal mantıkların gelişiminin belli gerçeklere göre şekillenmesi, tözlerin kurumsal mantıkların gelişimindeki önemine işaret etmektedir. Bir başka ifadeyle kurumsal mantıklar alandaki uygulamaların kafesi olmak yerine (Thornton, 2001, 2002, 2004), tözler kurumsal mantıklara sınır çizerek adeta onlara kafes etkisi yapmaktadır.

Kurumsal mantık yazınında, tözler ve mantıklar arasındaki ilişkinin yeni yeni açıklanıyor olması (Friedland vd., 2014) ve çalışmada da bu soruna odaklanması, kurum, kurumsal mantıklar ve bu mantıklara özgün uygulamalar arasındaki ilişkinin tümüyle ele alınmasını gerektirir. Ne var ki, bu çalışmada, bu ilişki töz ve uygulamalar üzerinden araştırılmıştır (Friedland, 2009a, 2009b). Bu da çalışmanın bir kısmını oluşturmaktadır. Çalışma bulguları bir yanıla hükümetlerin iktisadi kimliği ile uygulamaların kurumsal mantığı arasındaki ilişkiye işaret etmektedir. İleride, hükümetlerin siyasal kimlikleriyle uygulamanın kurumsal mantığı arasındaki bağlantıyı araştıran bir çalışmanın yapılması, Friedland vd.'nin (2014), işaret ettiği kimlik ve uygulama ikiliğine daha fazla ışık tutabilir.

Kurumsal Mantıkların Kafesi: Türk Sosyal Güvenlik alanı Örneği

KAYNAKÇA

- Aristoteles (2016). *Metafizik*, (2. Basım). (Çeviri: Y. Gurur SEV), İstanbul: Pinhan Yayıncılık (Orijinal Basım: τὰ μετὰ τὰ φυσικά).
- Bayliss, K. (2013). *Özelleştirme Teorisi ve Uygulaması: Kalkınma Bağlamında Politika Evriminin Eleştirel Bir Analizi. İçinde Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma* (Derleyen ve Yayına Hazırlayan: Fikret ŞENSES). (2. Baskı), İstanbul: İletişim Yayınları, 545-572
- Bourdieu, P. (2015). *Devlet Üzerine: Collège de France Dersleri (1989-1992)*, (1. Baskı). (Çeviri: A. Sümer), İstanbul: İletişim Yayınları, (Orijinal Baskı: Sur L'état. Cours au Collège de France (1989-1992), 2012).
- Bourdieu, P. ve Wacquant, L. (2014). *Düşünümsel Bir Antropoloji için Cevaplar*, (7. Baskı). (Çeviri: N. Ökten), İstanbul: İletişim Yayınları, (Orijinal Baskı: Réponses. Pour une Anthropologie réflexive, 2001).
- Buğra, A. (2015). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika* (7. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Boratav, K. (2006). *Türkiye'de Devletçilik* (2. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (1969). Cilt: 53, Toplantı: 8, 70 nci Birleşim, 23.10.1969, 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Tasarısının Millet Meclisince Kabul Olunan Metni ve Cumhuriyet Senatosu Sosyal İşler ve Bütçe ve Plan Komisyonları Raporları (Millet Meclisi 1/674; Cumhuriyet Senatosu 1/1024) S. Sayısı: 1277.
- Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (1971). Toplantı: 10, Cilt: 66, 104 ncü Birleşim, 19.8.1971, Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu Tasarısının Millet Meclisince Kabul Olunan Metni ve Cumhuriyet Senatosu Mali ve İktisadi İşler, Anayasa ve Adalet, Sosyal İşler ve Bütçe ve Plan Komisyonlarından 4 er üye alınmak suretiyle kurulan Geçici Komisyon Raporu (Millet Meclisi 1/490; Cumhuriyet Senatosu 1/1264). S. Sayısı: 1654.
- Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (1978). Cilt: 38, Toplantı: 10, 66 ncı Birleşim, 15.6.1978, 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununun 68 nci Maddesinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bir Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun Tasarısının Millet Meclisince Kabul Olunan Metni ve Cumhuriyet Senatosu Bütçe ve Plan Komisyonu Raporu. (M. Meclisi: 1/100; C. Senatosu: 1/564), S. Sayısı: 788.

Mustafa Özseven

- Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (1979). Cilt: 43, Toplantı: 18, 58 nci Birleşim, 19.4.1979, 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine, Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına ve Bu Kanuna Ek ve Ek Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Tasarısının Millet Meclisince Kabul Olunan Metni ve Cumhuriyet Senatosu Sosyal İşler ve Bütçe ve Plan Komisyonları Raporları (M. Meclisi: 1/147; C. Senatosu: 1/634), S. Sayısı: 912.
- I. Demirel Hükümeti (27.10.1965-03.11.1969) Programı, <https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP30.htm>-Erişim Tarihi: 24.4.2017.
- VII. Demirel Hükümeti (21.11.1991-25.6.1993) Programı, <https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP49.htm>-Erişim Tarihi: 24.4.2017.
- Descartes, R. (2015). Felsefenin İlkeleri (14. Baskı), (Çeviri: M. AKIN). İstanbul: Say Yayınları.
- DiMaggio, P.J. ve Powell, W.W. (1983). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields, *American Sociological Review*, 48(2), 147-160.
- III. Ecevit Hükümeti (05.01.1978-12.11.1979) Programı, <https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP42.htm>-Erişim Tarihi: 24.4.2017.
- V. Ecevit Hükümeti (28.5.1999-18.11.2002) Programı, <https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP57.htm>-Erişim Tarihi: 24.4.2017.
- I. Erdoğan Hükümeti (14.3.2003-29.8.2007) Programı, <https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP59.htm>-Erişim Tarihi: 24.4.2017.
- II. Erdoğan Hükümeti (29.8.2007-6.7.2011) Programı, <https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP60.htm>-Erişim Tarihi: 24.4.2017.
- I. Erim Hükümeti (26.3.1971-11.12.1971) Programı, <https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP33.htm>-Erişim Tarihi: 24.4.2017.
- Friedland, R. (2009a). Institution, Practice and Ontology: Towards A Religious Sociology. İçinde R. Meyer, K. Sahlin-Andersson, M. Ventresca ve R. Walgenbach (Ed.), *Research in the Sociology of Organizations*.

Kurumsal Mantıkların Kafesi: Türk Sosyal Güvenlik alanı Örneği

- Friedland, R. (2009b). The Endless Fields of Pierre Bourdieu. *Organization*, 16(6), 887-917
- Friedland, R. ve Alford, R.F. (1991). Bringing Society Back in: Symbols, Practices, and Institutional Contradictions. İçinde W.W. Powell ve P.J. DiMaggio (Ed.), *The New Institutionalism in Organizational Analysis* (1.Baskı) (ss.232-263). Chicago: The University of Chicago Press,
- Friedland, R., Mohr, J.V., Roose, H. ve Gardinali, P. (2014). The Institutional Logics of Love: Measuring Intimate Life, *Theory and Society*, 43, 333-370
- Gökoğlu, M.M. (2012). Çalışanların Gelecek Güvencesi: Türkiye’de Sosyal Sigorta Mantığının Oluşumu, 1921-1950, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Günaltay Hükümeti (16.01.1949-22.05.1950) Programı, <https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP18.htm>-Erişim Tarihi: 24.4.2017.
- Hage, J. ve Hanneman, R. (1977). The Growth of the Welfare State in Four Western European Societies: A Comparison of Three Paradigms. Institute for Research on Poverty Discussion Papers, #448-77, University of Wisconsin – Madison.
- Hegel, G.W.F. (2015). *Tinin Görüngü Bilimi*, (4. Baskı). (Çeviri: A. Yardımlı). İstanbul: İdea (Orijinal Baskı: *Phänomenologie des Geistes*, J. Hoffmeister tarafından düzenlenen beşinci yayım, 1952).
- Heidegger, M. (2011). *Varlık ve Zaman*, (2. Basım), (Çeviri: Kaan H. ÖKTEN). İstanbul: Agora Kitaplığı (Orijinal Baskı: *Sein und Zeit*, Tübingen, 2006).
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58f0c6131ab593.31272546 –Erişim Tarihi: 14.04.2017 (tdk.gov.tr, 2017a)
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58f0c60c189153.57955954 - Erişim Tarihi: 14.04.2017 (tdk.gov.tr, 2017b)
- http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1040-Erişim Tarihi: 17.03.2017 (tuik.gov.tr, 2017a)
- https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_dergisi_pdfler.meclis_donemleri?v_meclisdonem=0-Erişim Tarihi:11.05.2017 (tbmm.gov.tr., 2017a)
- http://web2.egm.org.tr/webegm2/chart/besgosterge/wg_sirketview_tablolu.asp?raportar1=31.12.2003&raportar2=31.12.2003&sirketlist=2

Mustafa Özseven

- 6,52,95,24,25,29,23,36,34,32,42,22,45,58,33,69,82,94,100&raport ip=10&yayin=W-Erişim Tarihi: 22.03.2017 (egm.org.tr., 2017)
https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/e_kaynaklar_kutuphane_hukumetler.html_Erişim Tarihi: 24.04.2017 (tbmm.gov.tr., 2017b)
- İbn Sinâ. (2014). *Metafizik* (Proje Editörü: Muhittin Macit; Çeviri: Ekrem Demirli – Ömer Türker), İstanbul: Litera Yayıncılık.
- X. İnönü Hükümeti (25.12.1963-20.02.1965) Programı, <https://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP28.htm>-Erişim Tarihi:24.4.2017.
- Kernaghan, K. (2000). The Post-Bureaucratic Organization and Public Service Values. *International Review of Administrative Sciences*, 66(1), 91-104
- Kızılkaya, E. (2007). Weber, Veblen ve 'Kapitalizmin Ruhu'. İçinde (Der: Eyüp ÖZVEREN). *Kurumsal İktisat* (1. Baskı), Ankara: İMGE Kitabevi, 143-199
- Kung, J. K-S. ve Bai, Y. (2011). Induced Institutional Change or Transaction Costs? The Economic Logic of Land Reallocations in Chinese Agriculture. *Journal of Development Studies*, 47(10), 1510-1528
- Logue, J. (1979). The Welfare State: Victim of Its Success. *Daedalus*, 108(4), 69-87.
- Lok, J. (2010). Institutional Logics as Identity Projects. *Academy of Management Journal*, 53(6), 1305-1335.
- Lounsbury, M. (2007). A Tale of Two Cities: Competing Logics and Practice Variation in the Professionalizing of Mutual Funds. *Academy of Management Journal*, 50(2), 289-307
- II. Menderes Hükümeti (09.3.1951-17.5.1954) Programı, <https://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP20.htm>-Erişim Tarihi:24.4.2017.
- Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi (1981). Cilt: 2, 42 nci Birleşim, 6 Mart 1981, 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine, İki Maddenin Kaldırılmasına ve Bu Kanuna bazı Ek ve Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı ve Sosyal Güvenlik, İş ve İşçi İlişkileri Komisyonu Raporu (1/122), S. Sayısı: 161.
- Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi (1983). Cilt: 10, 165 nci Birleşim, 23 Eylül 1983, 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanununun 31 inci Maddesi ile Değişik 41 inci Maddesine Birer Fıkra Eklenmesi, Bu Kanunu Değiştiren 1425 Sayılı Kanunun 1 inci Maddesinin (c) Fıkrasının Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Geçici Bir Madde Eklenmesi

Kurumsal Mantıkların Kafesi: Türk Sosyal Güvenlik alanı Örneği

- Hakkında Kanun Teklifinin Danışma Meclisince Kabul Olunan Metni ve Milli Güvelik Konseyi Bütçe-Plan Komisyonu Raporu. (D. Meclisi: 2/36; M.G. Konseyi: 2/112), S. Sayısı: 561.
- Mische, A. ve Pattison, P. (2000). Composing a Civic Arena: Publics, Projects, and Social Settings. *Poetics*, 27, 163-194.
- Mohr, J.W. (2000). Introduction: Structures, institutions, and Cultural Analysis. *Poetics*, 27, 57-68.
- Mohr, J.W. ve DuQenne, V. (1997). The Duality of Culture and Practice: Poverty Relief in New York City, 1888-1917. *Theory and Society*, 26, 305-356.
- Mohr, J.W. ve White, H.C. (2008). How to Model an Institution. *Theory and Society*, 37, 485-512.
- OECD (2017a). Family benefits public spending (indicator). doi: 10.1787/8e8b3273-en (Accessed on 22 March 2017).
- OECD (2017b). Social spending (indicator). doi: 10.1787/7497563b-en (Accessed on 22 March 2017).
- OECD (2017c). Pension spending (indicator). doi: 10.1787/a041f4ef-en (Accessed on 22 March 2017).
- OECD (2017d). Pension spending (indicator). Doi: 10.1787/a041f4ef-en (Accessed on 22 March 2017).
- OECD (2017e). Public unemployment spending (indicator). Doi: 10.1787/55557fd4-en (Accessed on 22 March 2017).
- Özseven, M. (2017). Kurumsal Tözler ve Mantıklar: Türk Sağlık Alanının Evrilmesinde Sağlık Tözünün Rolü. VIII. Örgüt Kuramı Sempozyumu Bildiriler Kitabı, (02-03 Şubat 2017 / Ankara) – Çankaya Üniversitesi İşletme Bölümü, 1-31
- I. Özal Hükümeti (13.12.1983-21.12.1987) Programı, <https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP45.htm>-Erişim Tarihi: 25.04.2017.
- Quadagno, J.S. (1984). Welfare Capitalism and the Social Security Act of 1935. *American Sociological Review*, 49(5), 632-647.
- Pache, A-C ve Santos, F. (2013). Inside the Hybrid Organization: Selective Coupling As a Response to Competing Institutional Logics. *Academy of Management Journal*, 56(4), 972-1001.
- Polanyi, K. (2014). Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri, (12. Baskı), (Çeviri: Ayşe BUĞRA). İstanbul: İletişim Yayınları (Orijinal Baskı: The Great Transformation, 1944).
- Pyle, W. (2006). Collective Action and Post-Communist Enterprise: The Economic Logic of Russia's Business Associations. *Europe-Asia Studies*, 58(4), 491-521

Mustafa Özseven

- Resmi Gazete (1949). Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu. Kanun No. 5434, RG Sayı: 7235, 17 Haziran 1949, Ankara.
- Resmi Gazete (1953). Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun. Kanun No. 6122, RG Sayı: 8455, 11 Temmuz 1953, Ankara.
- Resmi Gazete (1961). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. RG Sayı: 10816, 31 Mayıs 1961, Ankara.
- Resmi Gazete (1964a). Sosyal Sigortalar Kanunu. Kanun No. 506, RG Sayı: 11766, 29 Temmuz 1964, Ankara.
- Resmi Gazete (1964b). Sosyal Sigortalar Kanunu. Kanun No. 506, RG Sayı: 11767, 30 Temmuz 1964, Ankara.
- Resmi Gazete (1969). 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun. Kanun No. 1186, RG Sayı: 13341, 3 Kasım 1969, Ankara.
- Resmi Gazete (1971). Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu. Kanun No. 1479, RG Sayı: 13956, 14 Eylül 1971, Ankara.
- Resmi Gazete (1973). 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna İki Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun. Kanun No.1753, RG Sayı: 14582, 2 Temmuz 1973, Ankara.
- Resmi Gazete (1978). 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununun 68 nci Maddesinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bir Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun. Kanun No. 2149, RG Sayı: 16323, 21 Haziran 1978, Ankara.
- Resmi Gazete (1979). 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine, Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına ve Bu Kanuna Ek ve Ek Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Kanun. Kanun No.2229, RG Sayı: 16627, 4 Mayıs 1979, Ankara.
- Resmi Gazete (1981). 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine, İki Maddesinin Kaldırılmasına ve Bu Kanuna Bazı Ek ve Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Kanun. Kanun No.2422, RG Sayı: 17273, 8 Mart 1981, Ankara.
- Resmi Gazete (1982). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. RG Sayı: 17863 (Mükerrer) 9 Kasım 1982, Ankara.
- Resmi Gazete (1983). 8/6/1949 Tarihli ve 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bir Ek

Kurumsal Mantıkların Kafesi: Türk Sosyal Güvenlik alanı Örneği

- Madde İle İki Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun. Kanun No. 2898, RG Sayı: 18174, 27 Eylül 1983, Ankara.
- Resmi Gazete (1986a). 17.7.1964 Tarihli ve 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa Ek ve Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Kanun. Kanun No. 3246, RG Sayı: 18984, 10 Ocak 1986, Ankara.
- Resmi Gazete (1986b). 8.6.1949 Tarihli ve 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi, Aynı Kanuna 10 Ek Madde İle 15 Geçici Madde Eklenmesi ve 3.3.1954 Tarihli ve 6311 Sayılı, 2.3.1970 Tarihli ve 1239 Sayılı, 8.7.1971 Tarihli ve 1425 Sayılı, 24.12.1980 Tarihli ve 2363 Sayılı Kanunların Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun. Kanun No. 3284, RG Sayı: 19114, 22 Mayıs 1986, Ankara.
- Resmi Gazete (1992). 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu, 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, 2926 Sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu İle 2925 Sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. Kanun No. 3774, RG Sayı: 21155, 27 Şubat 1992, Ankara.
- Resmi Gazete (1999). İşsizlik Sigortası Kanunu. Kanun No: 4447, RG Sayı: 23810, 8 Eylül 1999, Ankara.
- Resmi Gazete (2001). Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu. Kanun No. 4632, RG Sayı: 24366, 7 Nisan 2001, Ankara.
- Resmi Gazete (2003). Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun ve Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi, Yürürlükten Kaldırılması ve Bu Kanunlara Geçici Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun. Kanun No. 4956, RG Sayı: 25187, 2 Ağustos 2003, Ankara.
- Resmi Gazete (2006a). Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013, RG Sayı: 26215 (Mükerrer), 1 Temmuz 2006, Ankara.
- Resmi Gazete (2006b). Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu. Kanun No.5502, RG Sayı: 26173, 20 Mayıs 2006, Ankara.
- Resmi Gazete (2006c). Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu. Kanun No. 5510, RG Sayı: 26200, 16 Haziran 2006, Ankara.
- Resmi Gazete (2008). Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Kanun No.5754, RG Sayı: 26870, 8 Mayıs 2008, Ankara.

Mustafa Özseven

- Resmi Gazete (2012). Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Kanun No. 6327, RG Sayı: 28338, 29 Haziran 2012, Ankara.
- Resmi Gazete (2016). Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Kanun No. 6740, RG Sayı: 29812, 25 Ağustos 2016, Ankara.
- Skocpol, T. (2008). Bringing the State Back In: Retrospect and Prospect. *Scandinavian Political Studies*, 31(2), 109-124.
- Skocpol, T. ve Amenta, E. (1986). States and Social Policies. *Annual Review of Sociology*, 12, 131-157.
- Şenocak, H. (2009). Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 56, 409-468
- Talu Hükümeti (15.4.1973-26.01.1974) Programı, <https://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP36.htm>-Erişim Tarihi: 24.4.2017.
- T.B.M.M. Tutanak Dergisi (1949). Dönem: VIII, Toplantı: 3, Cilt: 19, Seksen sekizinci Birleşim, 18.V.1949, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanun tasarısı ve Geçici Komisyon raporu (1/462) S. Sayısı: 194.
- T.B.M.M. Tutanak Dergisi (1953). Dönem: IX, Toplantı: 3, Cilt: 24, Yüz Dördüncü Birleşim, 8.VII.1953, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Layihası ve İçişleri, Maliye ve Bütçe Komisyonları Raporları (1/534), S. Sayısı: 217.
- T.B.M.M. Tutanak Dergisi (1985). Dönem: 17, Yasama Yılı: 3, Cilt: 24, 54 üncü Birleşim, 24.12.1985, 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa İki Ek, İki Geçici Madde Eklenmesine ve Bir Fıkrasının Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/733), S. Sayısı: 390.
- T.B.M.M. Tutanak Dergisi (1986). Dönem: 17, Yasama Yılı: 3, Cilt: 24, 54 üncü Birleşim, 24.12.1985, 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu İle Bu Kanuna Ek 1239, 1425 Sayılı Kanunların Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine, Bu Kanunlara Ek ve Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu (1/731), S. Sayısı: 391.
- T.B.M.M. Tutanak Dergisi (1992). Dönem: 19, Cilt: 4, 39 uncu Birleşim, 20.2.1992, 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu, 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer

Kurumsal Mantıkların Kafesi: Türk Sosyal Güvenlik alanı Örneği

Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, 2926 Sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu İle 2925 Sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında 23.1.1992 Tarihli ve 3769 Sayılı Kanun ve Anayasanın 89 uncu Maddesi Gereğince Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderme Tezkeresi (1/340, 3/277) S. Sayısı: 24.

- T.B.M.M. Tutanak Dergisi (1999a). Dönem: 21, Yasama Yılı: 1, Cilt: 9, 48 inci Birleşim, 12.8.1999, ss.517-524.
- T.B.M.M. Tutanak Dergisi (1999b). Dönem: 21, Yasama Yılı: 1, Cilt: 9, 48 inci Birleşim, 12.8.1999, Sosyal Sigortalar Kanunu, Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu..... (1/495) S. Sayısı: 114).
- T.B.M.M. Tutanak Dergisi (2001). Dönem: 21, Yasama Yılı: 3, Cilt: 56, 63 üncü Birleşim, 22.2.2001, Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe ve Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonları Raporları (1/693), S. Sayısı: 580.
- T.B.M.M. Tutanak Dergisi (2003). Dönem: 22, Yasama Yılı: 1, Cilt: 24, 111 inci Birleşim, 24.7.2003, Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun ve Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi, Yürürlükten Kaldırılması ve Bu Kanunlara Geçici Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı ile Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler ve Plan ve Bütçe Komisyonları Raporları (1/296), S. Sayısı: 237.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT) (1968). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/8/plan2.pdf>-Erişim Tarihi:27.04.2017.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT) (1972). Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/7/plan3.pdf>-Erişim Tarihi:27.04.2017.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT) (1984). Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989. Yayın No: 1974, Ankara. <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/5/plan5.pdf>-Erişim Tarihi:27.04.2017.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (1989). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994, Yayın No: 2174, Ankara,

Mustafa Özseven

- <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/4/plan6.pdf>-Erişim Tarihi: 27.04.2017.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (1995). Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000, Ankara, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/3/plan7.pdf>-Erişim Tarihi: 27.04.2017.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2000). Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005, Ankara, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/2/plan8.pdf>-Erişim Tarihi:27.04.2017.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2013). Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018. Ankara <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1.pdf>-Erişim Tarihi:27.04.2017.
- Thornton, P.H. (2001). Personal Versus Market Logics of Control: A Historically Contingent Theory of the Risk of Acquisition. *Organization Science*, 12(3), 294-311
- Thornton, P.H. (2002). The Rise of the Corporation in a Craft Industry: Conflict and Conformity in Institutional Logics. *Academy of Management Journal*, 45(1), 81-101
- Thornton, P.H. (2004). *Markets from Culture: Institutional Logics and Organizational Decisions in Higher Education Publishing*. Stanford: Stanford University Press.
- Thornton, P.H. ve Ocasio, W. (1999). Institutional Logics and the Historical Contingency of Power in Organizations: Executive Succession in the Higher Education Publishing Industry, 1958-1990. *American Journal of Sociology*, 105(3), 801-843
- Thornton, P.H. ve Ocasio, W. (2008). Institutional Logics. İçinde (R. Greenwood, C. Oliver, K. Sahlin ve R. Suddaby Eds.) *The SAGE Handbook of Organizational Institutionalism*. California: SAGE., 99-129
- Thornton, P.H., Ocasio, W. ve Lounsbury, M. (2012). *The Institutional Logics Perspective: A New Approach to Culture, Structure, and Process*. Oxford: Oxford University Press.
- Tolbert, P.S. ve Zucker, L.G. (1983). Institutional Sources of Change in the Formal Structure of Organizations: The Diffusion of Civil Service Reform, 1880-1935. *Administrative Science Quarterly*, 28(1), 22-39.

Kurumsal Mantıkların Kafesi: Türk Sosyal Güvenlik alanı Örneği

- Topak, O. (2012). Refah Devleti ve Kapitalizm: 2000'li Yıllarda Türkiye'de Refah Devleti, (1. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tushman, M.L. ve Anderson, P. (1986). Technological Discontinuities and Organizational Environments. *Administrative Science Quarterly*, 31(3), 439-465.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (2008). Dönem: 23, Yasama Yılı: 2, Cilt: 17, 83'üncü Birleşim 27 Mart 2008, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı İle... S. Sayısı: 119.
- Ulus Hükümeti (20.09.1980-13.12.1983) Programı, <https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP44.htm>-Erişim Tarihi: 24.4.2017.
- Woolhouse, R.S. (1993). Descartes, Spinoza, Leibniz: The Concept of Substance in Seventeenth Century Metaphysics. London: Routledge.
- www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=2218-Erişim Tarihi: 21.03.2017 (tuik.gov.tr, 2017b)
- York, J.G., Hargrave, T.J. ve Pacheco, D.F. (2016). Converging Winds: Logic Hybridization in the Colorado Wind Energy Field. *Academy of Management Journal*, 59(2), 579-610.
- Wickham, C. (2008). Productive Forces and the Economic Logic of the Feudal Mode of Production. *Historical Materialism*, 16(2): Research in Critical Marxist Theory, 3-22